

GHENDTSCHÉ TYDINGHEN

Tweemaandelijks Tijdschrift van de Heemkundige en Historische Kring
Gent V.Z.W.

11de Jaargang, nr. 5

15 september 1982

Ere-voorzitter : J. Tytgat, ere-notaris
Voorzitter : G. Hebbelynck
Onder-Voorzitter : H. Collumbien
Secretaris : R. Van Geluwe
Penningmeester : A. Verbeke
Archief en ruildienst : Mevr. A. Eggermont, Maïsstraat 235, Gent
Secretariaat : Maïsstraat 235
Postrekening : 000-105.04.73-60 – Heemkundige en Historische
Kring Gent, Koggestraat 14, Gent
Lidgeld : 250 fr. per jaar

INHOUD

Gentse Spijskaarten	214
Gent in 1880	240
Inventaire archéologique : Aflaatbrief	245
Ontstaan en ontwikkeling van de Gentse tuinbouw	247
Bibliografie : Vita Sanctae Coletae	253
Lodewijk De Vriese herdacht	257
Onze Gentse keukenrubriek	265
Vraag en Antwoord	267
Tentoonstelling Leon Sarteel	270
Lezers schrijven ons	272

Bibliotheek en wekelijkse bijeenkomsten : in het Documentatiecentrum voor Streekgeschiedenis, Convent Engelbertus, Groot Begijnhof, huis nr. 46, Sint-Amandsberg : elke zondag van 10 tot 12 uur (uitgenomen op feestdagen). Gesloten in juli en augustus. Bibliotheecaresse : Mevr. A. Eggermont.

Verantwoordelijke uitgever : G. Hebbelynck, Voorhoutkaai 40, Gent.
Elke auteur is alleen verantwoordelijk voor zijn bijdrage.

Uitgegeven met de steun van het stadsbestuur van Gent en van het Provinciebestuur van Oost-Vlaanderen.

Van oude blote spijslijsten naar nieuwe aangeklede spijskaarten

Ik wil niet “van den kaerle singhen”, zeker niet “van sinen langhen baart, sin caproen, sin cousen, sin hoetkin” zoals het in 't liedje klinkt. Niet “van de wronghelen, de caes en het broot” waaruit 's mans dagelijks menu samengesteld was, maar wel van wat de heren, die geen vrienden van hem waren, op rijkelijk voorziene dissen ter verorbering aangeboden kregen. Al evenmin van wat later de rijk geworden burger en nog later het “gemeen” achter de kiezen te steken hadden.

Oude en zeer oude kronieken vertellen ons in woord en beeld, in geuren en kleuren, zeg maar van naald tot draad, wat er zoal aan wereldlijke, maar niet minder aan geestelijke tafels te eten en te drinken viel. Van de karig toebedeelde keuken van de ambachtsman of de boer, die het met wat zelfgevangen vis, wat haring of zeevis van beneden stake, met pens en ander slachtafval; met roggebrood – wit op hoog-en feestdagen en ter gelegenheid van processie of kermis – en met wat gedoopte wijn dienden te stellen, reppen de perkamenten bescheiden met geen gebenedijde woord.

Het zijn onze bloedeigen graven en gravinnen, hertogen en hertoginnen die zich als ware meesters in het uit de grond stampen van smeer- en zuipartijen hebben “verdienstelijk” gemaakt.

De meest beroemde lees beruchte – van die heerlijke smulpapen was zonder enige twijfel graaf-hertog Filips de Goede. De nooit geëvenaarde tafeltje-dek-je specialist. Als geen ander was hij hooghartig, koppig, wraakzuchtig, wreed. Als menig ander gekroond hoofd was hij desondanks een hartstochtelijk beschermer van Kerk en Paus; ergo een verwoede tegenstander van de al te machtig geworden Turken. Van “den” Turk. In die mate zelfs dat hij de plechtige belofte aflegde met eigen lijf de vermaledijde vijand op zijn nest te gaan bevechten. In een woord, ter kruisvaart te trekken.

Filips zou geen koningszoon, geen “Grote Hertog van het Westen” geweest zijn had hij van dit per definitie vroom gebaar geen spectaculair vertoon gemaakt.

Op 17 febr. 1454 vergastte hij het kruim van de Bourgondische adel op een nog nooit ofte nimmer georganiseerd feest waarvan het fantastisch, overvloedig banket de clou was.

Het feest werd de “voeu du faisant” genoemd. De hertog en meer dan 100 ridders zwoeren die heilige eed op het levende lijf van een fazant. (Bij andere gelijkaardige gelegenheden, een ietsje minder door pronk, praal en pracht gekenmerkt, waren het de reiger of de pauw die voor de ceremonie uitgezocht werden. Voeu du Héron. Voeu du Paon.

De eigenlijke spijskaart ofte menu van Filips' smul- en drinkfestijn is niet tot ons gekomen. Betekent zulks dat die er niet geweest is ? Geenszins, want het ligt voor de hand dat de keukenpieten niet zonder een vooraf bepaald programma zullen gewerkt hebben. Hoe anders hadden de herauten en de trompetblazers de talrijke op elkaar volgende gangen en gerechten kunnen aankondigen. Hoe anders hadden hoogwaardigheidsbekleders op een teken van de gastheer de met vleessoorten, bouillons, soepen, geleien, gebakjes en vruchten volgeladen tafels kunnen aanvoeren ?

Wel hebben ijverige kroniekschrijvers omstandige relazen van het feestelijk gebeuren neergepend. Inclusief van de "voeu.

Ziehier hoe een van die schrijvers, nota bene een ooggetuige van het banquet, de plechtigheid versloeg :

Int jaer M iij c ende liij (1454) zo hilt mijn gheduchte heere grave Philips een banquet te S. Omaers (fout, lees Rijsel), den xvij e dach in sprokele (febr.), waer groete vurre (grote voeding) ghedaen waeren ende ghereet (bereid) sulcke provenen (proviand) ende sulcken cost als hier naer volcht.

Eerst 1 x m (9000) wittebroots (boterhammen)

Item iij m xvijc (3000 + 1800) cleenbroots (pistolets ?)

Item vj (6) keuwen (kuipen, vaten) wyne van Germole (?)

Item xxiiij (24) keuwen van Beane (Beaune in Frankrijk)

Item iv (4) keuwen Rijns wijns

Item ij (2) keuwen Ypocraes (op kruiden getrokken wijn)

Item viij c (800) pasteyen van cappuyne (gesneden hanen)

Item xvj c (1600) braetveerkens

Item xvj (1600) calveren haste (gebraden rugstuk van het kalf)

Item xvj c (1600) schauweren van weirs (schapebout)

Item iiiij c (400) wilde voghelen

Item vj c (600) patrycen

Item xiiij (14) conynen

Item iiiij c (400) putoeren (roerdomp, van de familie der reigers)

Item xxxvj (36) pauwen

Item xj (11) peerden gheladen met traigen (suikerwerk) ende alerande goets plantijt (overvloed van goede dingen : plantureux)

Alleszins moeten we er bedacht op zijn, dat al wat aan de voorname gasten voorgeschoteld werd, in geen ik en een gij kon binnengewerkt worden. Het feest zal wel een wijzertje rond geduurd hebben, want het smullen werd naarstig afgewisseld met het "vertogen" van tafereelen en levende beelden die men "entremets" noemde. Voor ons betekent dat woord iets heel anders. Een toetje.

Tevens dienen we er rekening mee te houden dat al wat in 's hertogen tent niet verorberd werd, op straat door het meefeestende gemeen in

FLANDRE ORIENTALE

15 Juillet
1891

BANQUET
offert à Monsieur
le Gouverneur de
la Flandre Orientale par
le Conseil Provincial.

MENU

- Consommé Joinville*
Truites saumonées à l'Ambassadrice
Filet mignon à la Napolitaine
Canetons de Rouen à la Metternich
Ôtôlettes de Présalé à l'Italienne
Turbans d'anguilles en belle-voe
Harengs à la Riche
Harioots verts
Poulets de Hambourg au cresson
Caillies à l'Oporto
Pâté de Faisan au foie-gras
Gâteau Nancy
Glaces Panachées
Corbeilles de fruits
Desserts

CONFIE AUX SOINS DE D'ARCHER-VAN LOO

LITH. N. HEINS. GAND.

dankbaarheid ontvangen werd. Dat de smulpartij met een fortuin ging strijken (16000 ponden was inderdaad een fabelachtig bedrag) zal integendeel wel met de waarheid overeenstemmen.

Wordt ons van de "voeu du faisant" alleen wijsgemaakt welke het globaal vertier van de pret was; van andere feestmalen worden ons de prijzen meegedeeld van de verschillende gebezigde ingrediënten.

Inderdaad. Op 2 september 1509 bood de stad Leuven aan Margareta van Oostenrijk en haar neef, de latere Keizer Karel, een banket aan dat er waarachtig zijn mocht.

"Costen ghedaen opten Loven Carmesdach (Leuvense Kermis) ij^a Septembris Ao xv^c neghene ter maeltijt als hertoge Karle ende vrouwe Margriete, duaghier (douairière, weduwe van adellijken huize), hertoghine van Savoyen, opter Stathuys waren ende hen die maeltijt by (door) de Stat gheschonken wert."

(lib. = pond // st. = stuiver = sc. = schelling = 1/20 pond // d. = denier = gr. = groote = 1/12 st. = 1/240 pond.)

"Aen xxiv kieken, xx st.

Aen xij paer duyven, xv st.

Aen 1 1/2 hamel (schaap), 3 lib. 18 st.

Aen 2 paer conynen, x st.

Aen xij velthoendere, xxx st.

Aen xvj potten paillets (rose wijn) xx st.

Aen lx potten merts (maarts) bier, xxx st.

Aen hondert eyeren, viij st.

Aen eenen pauw, xx st.

Aen eene swaene, xx st.

Aen xv lib. boeteren, xvij st.

Aen clxv potten grauwe bier, iij st. ix d.

Aen clxv (165) potten rynswyns, xij lib. vj st. iij d."

En nog menig andere post.

Hoeveel het brood, de boter en de eieren, de rapen, perziken, peren, appels en kweeperen, het bier en de wijn gekost hebben mogen we niet weten. Wat we wel vernemen is wat er uitgegeven werd om gebroken potten, zoek geraakt (?) tafelgerei, glazen enz. te vergoeden. Ook de "sottine (nar) van myn ghenadeger Vrouwe, gheheeten Anna" werd een brok van de koek aangeboden : vij st.

In het geheel kostte de prinselijke traktatie aan Leuven's stadsbestuur de ronde som van 68 pond wat voorzeker geen peulschilletje kan genoemd worden doch die vergeleken met wat Filips' "voeu" aan het geliefde volk gekost had niet meer was dan een bagatel van nul en gener waarde. Al met al leren ons beide documenten 2 dingen; het aantal van de in de keukens aangevoerde voedingswaren en de kostprijs van die waren. Maar vertikken het een woord te reppen over de door de gast-

heer (Filips) of de gastvrouw (de stad Leuven) samengestelde spijskaart. Was op dat ogenblik het gebruik van menu's reeds in zwang? Mogelijk wel aangezien we kunnen verwijzen naar een in 1521 met de hand geschreven exemplaar dat bewaard wordt in het Rijksarchief.

“Dit was ghedient ter maeltijt van lynkin (Catheline?) vanden damme up sente symon ende juden (heiligen gevierd op 28 oktober) avent anno XV^c XXJ.”

Zo waardevol werd het document geacht dat de Zetternamkring het als model uitkoos voor een in 1896 aangeboden feestmaal aan zijn voorzitter. (Die kring was een studentenvereniging genoemd naar de Vlaamse letterkundige Eugeen Zetternam, pseudoniem van J. J. Diricksen; ° Antw. 1826; † Antw. 1855. Het was te Gent dat hij zijn arbeidersroman “Mijnheer Luchtervelde's waerheden uit onzen tyd” schreef.) Sluit de haakjes.

“Dit was ghedient up sente Jans dach anno XVIII^c XCVJ, ter maeltijt van Meester Joseph Vercoullie, onsen president, doe hij ghenomt was professor ordinarius an de Universiteyt van Ghent.”

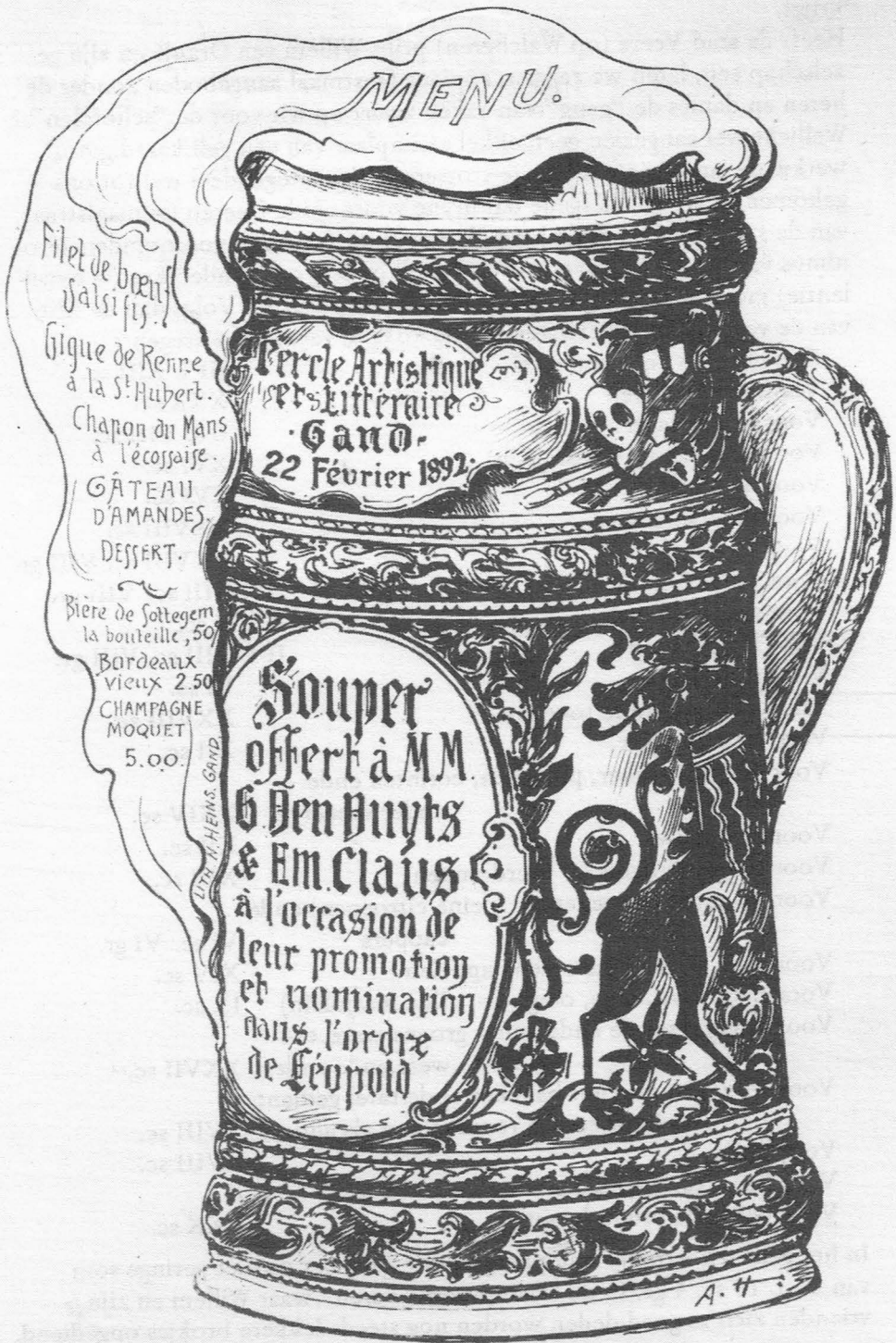
I Eerst rapen ghestampt,
oestersche hammen,
coevoeten metten corinten,
rentvlees met grooten sticken,
braetverkene cameline, (wijnsaus rijkelijk gekruid met gember,
kruidnagel, kaneel en suiker)
cleen pasteykins.

II Item werm vleesch,
scauwerin (voorschenkel), cappers,
eentvoghels de dodine (saus bereid met gevogeltebouillon),
kiekenen ghestrect cucommeren,
ghebraen rentvlees.

III Item ghebac,
versche boter,
vynckeltaerten,
rys,
rau freuyt,
de IIIJ saen (= als 4de gerecht een bereiding met slagroom).
Item een tonne biers,
XX stoepen wyns.

Of de Zetternammers zoveel tafelgenot gesmaakt hebben als hun verre voorouders vertelt de geschiedenis niet.

Weliswaar begint laatstgenoemd document stilaan op een spijskaart of te menu te gelijken, maar nog steeds is er geen sprake van het ding een naam mee te geven. Het zal inderdaad nog een hele poos duren aler een van beide woorden een plaatsje op het gelegenheidsdrukkerij toegewezen

Afb. 2

(Verzameling R.U.G.)

krijgt.

Heeft de stad Veere (op Walcheren) prins Willem van Oranje en zijn gezelschap een, laten we zeggen, copieus feestmaal aangeboden zonder de heren en dames de "gang" van zaken zwart op wit voor de "schotelen"? Wellicht wel aangezien geen enkel exemplaar van een gelijkaardig drukwerkje de jaren heeft weten te trotseren. Wat integendeel wel tot ons gekomen is, is "Dit es tgene dat myne voornomde Heeren (= magistraat van de stad) hebben doen bereyden ten huysse vanden voornomden Jeronimus van Andel (= naam van de h telhouder) om zynder Exe (= excellentie) mede te festrieren opden XXlen Juny 1575." Volgt dan de lijst van de verschillende eetwaren die de koks te verwerken kregen :

Eerst betaelt voor een calff	III L XIII sc.
Voor twee pauwen	XXX.sc.
Voor dry faisanten	II L VIII sc.
Voor lamprasen (= konijnen)	XVI sc.
Voor quackels	XVI sc.
Voor braetverckens	XXVIII sc.
Voor cappoenen	XXVIII sc. VIII gr.
Voor jonge hounders	II L VIII sc. VIII gr.
Voor schapevleesch	II L X sc.
Voor lamsvleesch	II L VIII sc. VIII gr.
Voor runtvleesch	VI sc.
Voor hammen ende toungen	XXVIII sc.
Voor lardeerspeck	XII sc.
Voor cruyt, suycker, pruymen, corinten ende ander specerye	XXIV sc.
Voor een pauw	XV sc.
Voor twee puyttoirs (= roerdompen)	XVI sc.
Voor gesauten lamoenen (= kleine citroenen) ende cappers	VI sc. VI gr.
Voor zuyr ende zoete oraeng appelen	XIV sc.
Voor saut, asyn, olye, orego (= wilde marjolein)	IX sc.
Voor raddys, salade ende ander groene ware, er- wete ende anders	XXVII sc.
Voor fruyt dat met het bancket opde tafel gediend wierdt zoe an roomkaesen als anders	XVIII sc.
Voor boter	XVIII sc.
Voor haut, turff ende keerssen	II L
Voor wit ende bruyn broot	XXX sc.

In het geheel kostte de smulpartij aan de gastheer de niet geringe som van 77 L 19 sc. 4 gr. In de "Campveerse Toren" waar Willem en zijn vrienden zich te goed deden worden nog steeds lekkere brokjes opgediend.

Het zal iedere aandachtige lezer opgevallen zijn dat noch Filips' gasten, noch Margareta, Karel en hun gezelschap, noch Willem en zijn gevolg, noch lynkin en haar disgenoten visschotels voorgezet werden. Zelfs Veere dat nochtans aan de waterkant ligt schijnt een afkeer gehad te hebben voor al die lekkere dingen die de zee en de nabijgelegen rivieren zo royaal komt aanbieden.

Maar ja, een banket is nu eenmaal geen alledaagse maaltijd waarop de talrijke vissoorten, schaal- en weekdieren wèl van de partij zijn. Een witte raaf te midden van de dichte zwerm zwarte soortgenoten was beslist dat feestmaal dat in de Westminster Abbey (London) op 30 sept. 1399 genuttigd werd ter gelegenheid der kroning van koning Hendrik IV. Naast o.a. een everzwijnkop met zijn slagstanden, gevulde biggetjes, geroosterd wild, gebraden varkensvlees, konijnen en vergulde gehaktballen; naast fazanten, kapoenen, jonge zwanen, reigers, pauwen, kraanvogels, roerdompen, vergulde kippen, wulpen, patrijzen, duiven en kwartels werden ook *steuren* en *snoeken* opgediend.

Van de andere kant menen we te mogen stellen dat ook de mindere burger maar weinig trek had naar iets anders dan het vlees van 't schaap, 't zwijn, 't rund, de eend, de pauw, enz.

Toen de inwoners van de "Gebuurtē" Langemunt "gheseyt t' heylandt" op 28 september 1689 hun "gaderinghe" hielden ging deze gebeurtenis gepaard met een 3 gangen tellend feestmaal :

t' eerste gherecht

2 stucken rendtvlees

3 gigoten

4 spaensche schotels (een soort hutspot bereid met schape- en varkensvlees)

4 schotels kiekens gestoft

5 schotels blom coolen

3 schauders (van 't schaap ?)

sousiessen en rammenasten

het tweede gherecht

3 hammen

2 venesoen pasteyen (van wildbraad)

2 busten (borststukken van ?)

6 schotels kiekens gebraden in elck dry

5 schotels tonghen

3 kieken pasteyen

36 citroenen

1 1/2 pont spaensche cappers

t' derde

4 schotels toertsens

6 schotels banquet suycker

6 schotels fruyt
 3 eijerkoecken
 1 caes
 60 blanck brooden (wit brood)
 6 schellinck brooden (geen wit brood)
 3 ... pastijen voor t' legghen (?)
 2 venesoen pasteyen (wildbraad, reebout)
 15 pont bancquet suycker
 30 taertgens

Het spreekt vanzelf dat het niet alleen "t'heylandt" (een van de 11 gebuurten van de Lange Munt) was waar op tijd en stond al etende en drinkende vergaderd werd. Ook de Gebuurte van de Lange Violettenstraat liet zich – weliswaar met een tussenpoos van omtrent 2 eeuwen – niet onbetuigd als het erop aankwam enkele van haar leden in de bloemetjes te zetten.

Van het avondmaal dat ze op 1 februari 1897 op het getouw zette is een exemplaar van het menu bewaard dat verdient meegedeeld te worden. Laten we er terloops op wijzen dat in tegenstelling met de spijskaart uit 1689 het woord avondmaal wel degelijk op zijn plaats staat : zo eenvoudig, sober en bescheiden is een dergelijk ding nauwelijks uit te denken. Ziehier trouwens waarom we eraan houden er een afbeelding van te geven.

Een van de versieringselementen bestaat uit een resem kerfstokken geregen op een touw of draad. Het houten juk waaraan dat touw of draad bevestigd is draagt deze nauwelijks te lezen tekst : Anno als deken joannes Lavijt 1781. De gebuurte waarvan de man de gebuurtedeken was zullen we liefst niet vereenzelvigen met de Gebuurte der Lange Violettenstraat zoëven vernoemd. In werkelijkheid hebben de feestvierders zich een symbool toegeëigend dat voordien toebehoord had aan de gebuurte sparich genaamd (In de 13de en 14de eeuw palend aan het Klein Begijnhof; sparich = schrale, onvruchtbare grond). Ze was een van de 9 gebuurten die de "wijk" 't Zand telde. "jck joannes batita Lavijt ael deeken van de geburte gesyt *spaerwijk op het saendt* bekenne daet adriaen consael op myn geburte js wonnende desen 8 apriel 1783." Zou men niet zeggen dat onze joannes een politiecommissaris in miniatuur is ? Nota bene is die resem kerfstokken bewaard geworden; ze bevinden zich in privé bezit.

Van de "Spyscaerte" van een onbekend gebleven vereniging, wellicht spaarmaatschappij, kan bezwaarlijk getuigd worden dat ze in geen folkloristisch kleedje gehuld werd.

Wat zoal te verorberen viel ? Hutzepot van steure en snoecken op zyn Spaensch; aert-appelen van America; ossenharst met speck en hamelen-

FÉDÉRATION DES AVOCATS GAND

6 Décembre 1890

Huitres Royales - *Haut Sauternes.*

Potage Henri IV - *Gold Sherry.*

Croustades
aux champignons - *St Julien du Luc.*

Dindonneaux d'Italie
à l'Anglaise - *le Roy
C^hblanche.*

Quartier de chevreuil
grand veneur - *Château Larose
1865.*

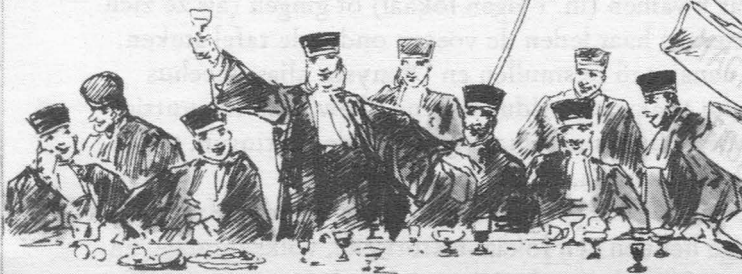
Côtelet de ris de veau Villeroy.

Faisan d'Ecosse
Lucullus - *Chambertin
1870.*

Pâté Hummel - *V^o Cliquot.*

*GATEAU SUISSE.
GLACE NAPOLITAINE.
Fruits-Dessert.*

HÔTEL DE LA POSTE - GAND.

OMNIA FRATERNE

bout; lanckwaermoes en groene erwten; kuyckens gebraden; salade van Cichorye-cruyt-wortel; koeicase van Edam; gekloofde nonnen en andere lekkernijen. Het plezierige van het geval is dat elk van de 3 "schotele" gevolgd werd op een "Hier set de maerte (dienstster) voor elcken eter ene flassche Delfs-Israel (?)": "Hier set ... ene flassche Brusselsche Farao"; "Hier set ... ene flassche Gentsche -Uytset". Dat allemaal opgediend voor de luttele som van 1 gulden, 2 stuyvers ende 1 oortje Brabants. De "Spyscaerte" besluit met een vriendelijke welkomstgroet: "Van al die comen aen den dis, daer taste niemant mis". En met deze aanbeveling die elk misverstand wegruimt. "Daer sal de nieuwe uytvindinghe van de tinnen borden ende vorcken ghebruyckt worden, tot groote suyverheit van het tafelcleet ende de vingheren der gasten. Die niet kan eten sonder hem vuyl te maken, hy magh ene dwale (dweil) krighen." Natuurlijk bij wijze van servet.

*
* * *

Middelerwijl was de gulden tijd van de *geïllustreerde* spijskaart glansrijk aangebroken. Niet slechts ter gelegenheid van de in de huiskring of daarbuiten gehouden feesten (doop-, verlovings-, huwelijksfeesten; vieringen van jubilea van diverse pluimage of priesterwijdingen; herinneringen aan gedenkwaardige gebeurtenissen) zocht men een tekenaar op om hun met kennis van zaken en met "smaak" opgestelde spijskaart een aantrekkelijke en plezierige aanblik te geven. Ook als het erop aankwam aanzienlijke personages te huldigen wenste men de spijs en de drank aan te bieden op een manier die eveneens het oog toeliet naar hartelust mee te snoepen.

En wat te zeggen van de niet te tellen verenigingen, welgestelde en minder kapitaalcrachtige, doodernstige en lollige, waarop onze stad zich gedurende heel de 19de eeuw zo hovaardiglijk mocht beroemen? Minstens éénmaal per jaar kwamen (in 't eigen lokaal) of gingen (als ze zich zulks konden permitteren) haar leden de voeten onder de tafel steken, vanzelfsprekend om eens goed te smullen en Dionysos alias Bacchus de eer te geven die hem toekwam. Aldus willende bewijzen hoe nuttig, onmisbaar, gezaghebbend hun maatschappijen, bonden, kringen, partijen, clubjes, legereenheden, orden, wel waren.

Natuurlijk is er onder de tot ons gekomen kaarten evenveel kaf als koren te bekennen. Sommige hebben een lokaal-historische, volkskundige, enkele zelfs een zekere artistieke waarde. Hier en daar komen we er zelfs tegen die de naam van kleine kunstwerkjes mogen dragen. We menen niet te overdrijven als we stellen dat de meeste drukkers van de stad van die geïllustreerde kaarten voortgebracht hebben: F. Meyer-Van Loo, E. Vander Haeghen, Vandermeulen Frères, Wed. A. Dulé, De Keulenaere, A. Hoste, C. Annoot-Braeckman, Zelfs eersterangsvaklui zoals de Ge-

BANQUETE celebrado
por los estudiantes
Ibero-Americanos
de la Universidad de
GANTE

IV CENTENARIO DEL
DESCUBRIMIENTO DE
AMERICA

SABADO 19 de Noviembre 1892.

broeders Buyck, een P. Allaert, een G. Jacqmain, een N. Heins zagen er geen graten in hun naam te vermelden onder in hun atelier gedrukte kaarten. Vooral van laatstgenoemde zijn talrijke minder of meer merkwaardige litho's, gegraveerd door Armand Heins, in meer dan een verzameling terecht gekomen.

We weten het maar al te goed; sedert het zo ongevraagd als verarmend bezoek dat Madame Marianne en haar talloze handlangers ons land (en stad) van 1796 tot 1815 brachten, speelde het Frans alhier de allereerste (taal)viool. Ik bedoel in de hoge en hoogste lagen van de bevolking, gecatalogiseerd als bourgeoisie. Vandaar dat het leeuwedeel van de voortgebrachte spij斯卡arten, pardon menu's, in Molière's taal gesteld zijn. Vanzelfsprekend wordt er in die, inderdaad heel mooie, taal niet alleen gesmuld maar ook gedronken. Het is dan ook "à la" dat er gelektertand, gesavoureed, genoten, gebanketteerd werd. Dat doet men trouwens tegenwoordig nog, niet minder dan honderd en meer jaar geleden... Dus likkebaardde (en likkebaardt) men nog à la Béarnaise, à la Chambord, à la Niçoise, à la Basquaise, à la Périgord, à la Clermont, à la Caen, à la Toulouse, à la Périgueux. In een woord waren er zoveel "à la's" als er in Frankrijk gewesten, steden en dorpen zijn. Zulksdanige verstokte verheerlijker van soldaat Chauvin was men echter niet of men noemde een of ander fijn hapje à l'Anglaise, à la Hongroise, à la Hollande, à la Tartare, à l'Espagnole, à l'Indienne, à la Polonaise, à la Russe, A LA FLAMANDE. (1)

Als de Provinciale of Stedelijke Overheden aan het banketteren gaan komen ze niet zelden met menu's voor de dag die door hun al te sober en voornaam voorkomen iet van hun smakelijkheid moeten inboeten. Waar-mee we niet willen beweren dat de scheppers van die menu's nooit het Gents patrimonium aanspreken voor het maken van hun opsmuk. Werp uw blik maar gerust Heinswaarts want die wist van wanten als het erop aankwam aan de dingen een aantrekkelijk gezicht te geven.

Meesters in de specialiteit van de oogstrelende menu waren ontegenzeggelijk de leden van de drie orden en van de vrijmetselaarsloges, van de gestreepte en gesternde onderdanen van leger en burgerwacht, van de studenten, van de onderwijzers, gemeenteraadsleden en gemeentebeambten. Ook van de ontelbare hoger vernoemde dooedernstige maatschappijen en van de sociëteiten van pietjesbij.

Daar we ons hebben voorgenomen aan het folkloristisch getinte drukwerkje opvallend meer aandacht te besteden dan aan het zuiver artistieke, bieden we Armand Heins de gelegenheid ons een paar van zijn typisch volkse ontboezemingen te laten bewonderen. Bewonder ze dus zoveel als u wilt. (Afb. 1)

*

* *

U moet niet vragen hoe “kletsnat” de Cercle Artistique et Littéraire de Gand de schilders Gustaaf Den Duyts en Emiel Claus op 22 februari 1892 al vierend in de bloemetjes zette. Het Zottegems gerstenat heeft wel geweten waarom het zo kwistig omsprong met zijn schuim : hoe anders hadden de opvallend sobere feestvierders geweten waarop ze getrakteerd werden ? Het gebeurt slechts zelden dat de spijskaarten de prijs van de beschikbare dranken vermelden. Het uit de monumentale bierpot overlopend schuim verwaardigt zich dat wel te doen. Op die manier komen we aan de weet wat de feestvierders af te schuiven hebben voor de naar binnen geflapte glazen bier, wijn en champagne. (2) Lang zijn het Zottegems en het Oudenaards te Gent geduchte concurrenten geweest van de uitzet, “den dobbele” en “den tripele”. (Afb. 2)

Ook voor de Fédération des Avocats de Gand was Heins de aangewezen persoon om haar vergaderingen met eerste klasbanketten op te smukken. Wat de tafelrydders zich lieten smaken zowel uit de droge als uit de natte sector laten we liever onbesproken. Veeleer zullen we onze aandacht wijden aan hetgeen Heins' pen op het papier toverde. (Afb. 3) Dat de kunstenaar voor de achtergrond van zijn compositie een typisch Gents landschap koos (de Sint-Niklaaskerk, het Belfort, een paar gotische nissen mogelijk zinspelend op een gevel van het Stadhuis) mag ons geenszins verwonderen. Vanzelfsprekend vormen de twee op consoles geplaatste heiligenbeelden de clou van de voorstelling. De op het vijftal spreukbanden aangebrachte Latijnse aanroepen verklaren ons in zoveel woorden wat we van de handdrukkende heiligen moeten denken : *O beate Sancte Ivo / cum fideli tuo socio / Magno Sancto Nicolao / faustos advocatis ambo / vos laudamus foederando.* (O gelukzalige heilige Ivo / tezamen met uw trouwe deelgenoot / de grote heilige Nicolaas / wij prijzen u beiden gelukkig / door u te verenigen met de voorsprekers.) (3)

Dat de H. Ivo zo uitdrukkelijk geprezen wordt hoeft u niet te verbazen, want hij is van de heren baret-en-togadragers de teergeliefde patroonheilige. Wie onder u zijn ogen de kost geeft merkt dat meteen aan de rol die de man in de linkerhand omkneld houdt : een rol die vol wetteksten staat. Waar, wanneer en hoe die rechtsgeleerde aan zijn heilige functie geraakt is ? Ivo van Kermartin (dat is zijn naam) leefde van 1253 tot 1303. Na te Orléans en te Parijs in de rechten gestudeerd te hebben werd hij wegens zijn deugdzaamheid, zijn integriteit en de kastijdingen die hij zich zo herhaaldelijk oplegde, tot priester gewijd. Hij deed afstand van al zijn hebben en goed, natuurlijk ten voordele van de noodlijdende evenmens. Iets dat automatisch voor gevolg had dat hij terzelfder tijd de vader en de verdediger werd van de verdrukten en de verongelijken. Zulk een zelden, of liever nooit, voorkomende gebeurtenis moest willen of niet Ivo's tijdgenoten een – natuurlijk Latijnse – spreekwijze in de mond leg-

gen. Hier volgt de verdietsing ervan : *Sint Ivo was een Bretoen. Wel was hij een advocaat maar geen dief. Dat vond het volk een ongelooflijke, wonderbaarlijke zaak.* Of die ongelikte, bekkige uitspraak aan onze tafelende smulpapen bekend was, staat niet te lezen in Heins' menu. Ik steek mijn handen in het vuur dat ze die weinig complimenterende woorden maar luttel zouden gesmaakt hebben.

Waarom Sint-Ivo Sint-Niklaas' gezelschap te danken had ? Ik denk niet zozeer wegens Klaas' rechtvaardigheidsgevoel tentoongespreid ter gelegenheid van de door hem verwezenlijkte bevrijding van drie onschuldig terdoodveroordeelden. Wellicht wegens zijn universeel bekende vrijgevigheid. Doch ongetwijfeld omdat het festijn plaats greep op de zesde december, Klaas' naamdag.

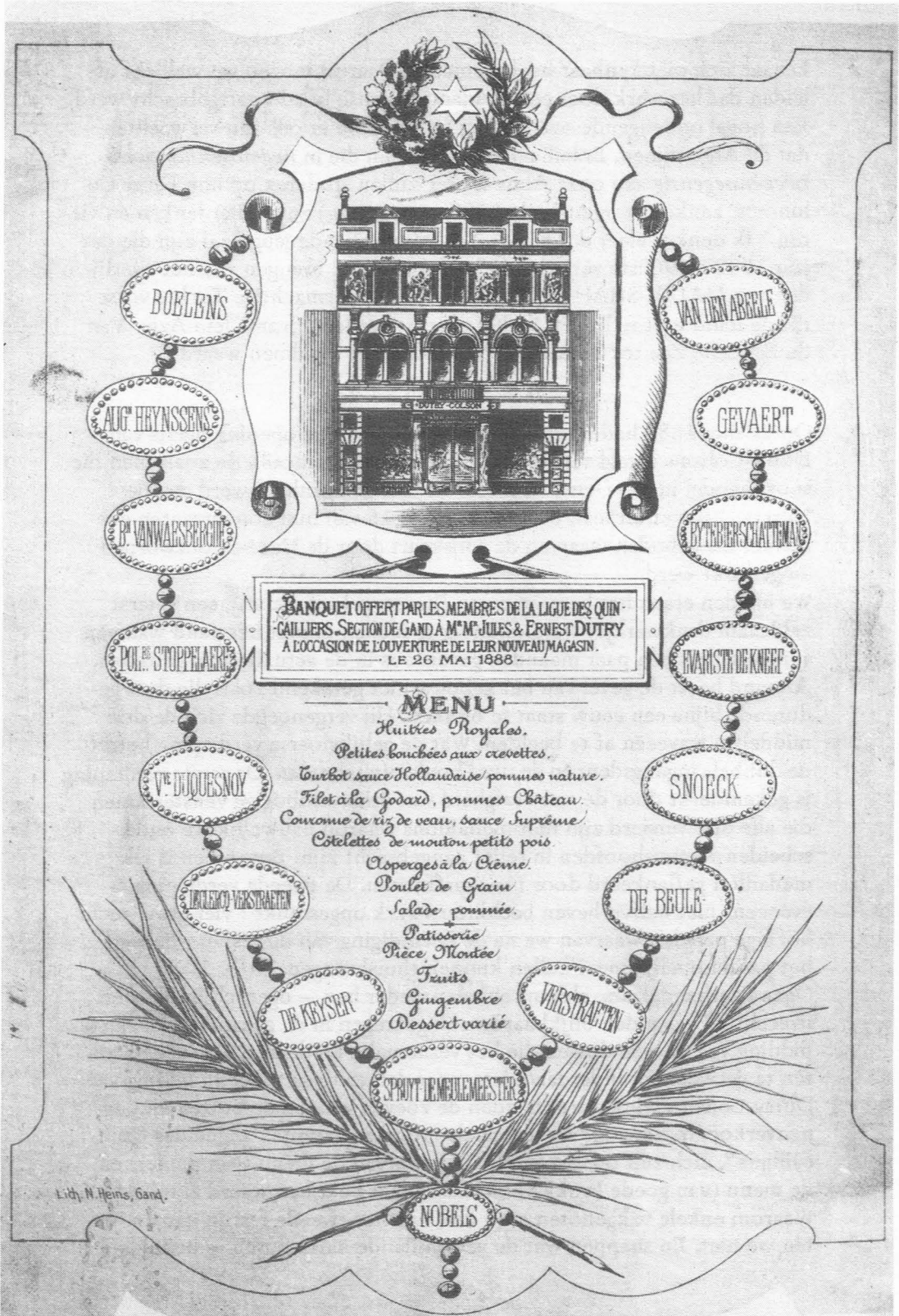
*
* *
*

Er was een tijd dat de Gentse Universiteit een werkelijke wereldfaam genoot. Zowel jongelui herkomstig uit meerdere Oosteuropese landen, uit Zuidamerikaanse staten als uit Aziatische rijken kwamen hier uitermate kostbare ezelsvellen bemachtigen. Uiteraard waren dat waarachtige Heren (met H) die in de regel met eigen portemonnaies hun verblijf bekostigden. Wat mij als kind zo fascineerde – ik woonde namelijk geweldig dicht bij de Universiteit (Jozef Plateaustraat) – waren de lange, gitzwarte haarvlechten die de Japanners en de Chinezen tussen vest en jas, eventueel overjas, zorgvuldig weggeborgen hielden. Zelfs gebeurde het weleens dat de vlecht zo lang was dat het staartje ervan van onder de jas kwam loeren.

Dat die vreemde jonge mensen elke gelegenheid te baat namen om aan de achtergelaten haard te denken was niet meer dan normaal.

Van zo'n gelegenheid maakte de kolonie Zuidamerikaanse studenten in 1892 een gretig gebruik om de 400ste verjaring van de ontdekking van Amerika door Columbus al etend en drinkend te herdenken. (Afb. 4) In plaats van de eigenlijke spijskaart mee te delen geven we er de voorkeur aan de geïllustreerde bladzijde te reproduceren. De Spaanse tekst lijkt mij niet moeilijk genoeg om hem van a tot z te vertalen (descubrimiento = ontdekking; Sabado = zaterdag).

De illustratie kunnen we niet anders dan volkomen geslaagd noemen, vooral de gecreëerde sfeer vinden we een meevaller die kan tellen; het portret van Columbus; de talrijke symbolen die allemaal direct slaan op de wereldreis : de globe (= de geografische totaliteit van de wereld en de absolute macht over die wereld); het anker (= de hoop op welslagen); de passer (= de wiskundige kennis); de toorts (= de geestelijke verlichting); het boek (= de wetenschap en de wijsheid); de rol papier (= het ontwerpen van plannen); de pen, de inktpot en het van wassen zegels voorzien perkament (= het stellen van de rapporten). Jammer dat de te-

Lich. N. Heins, Gand.

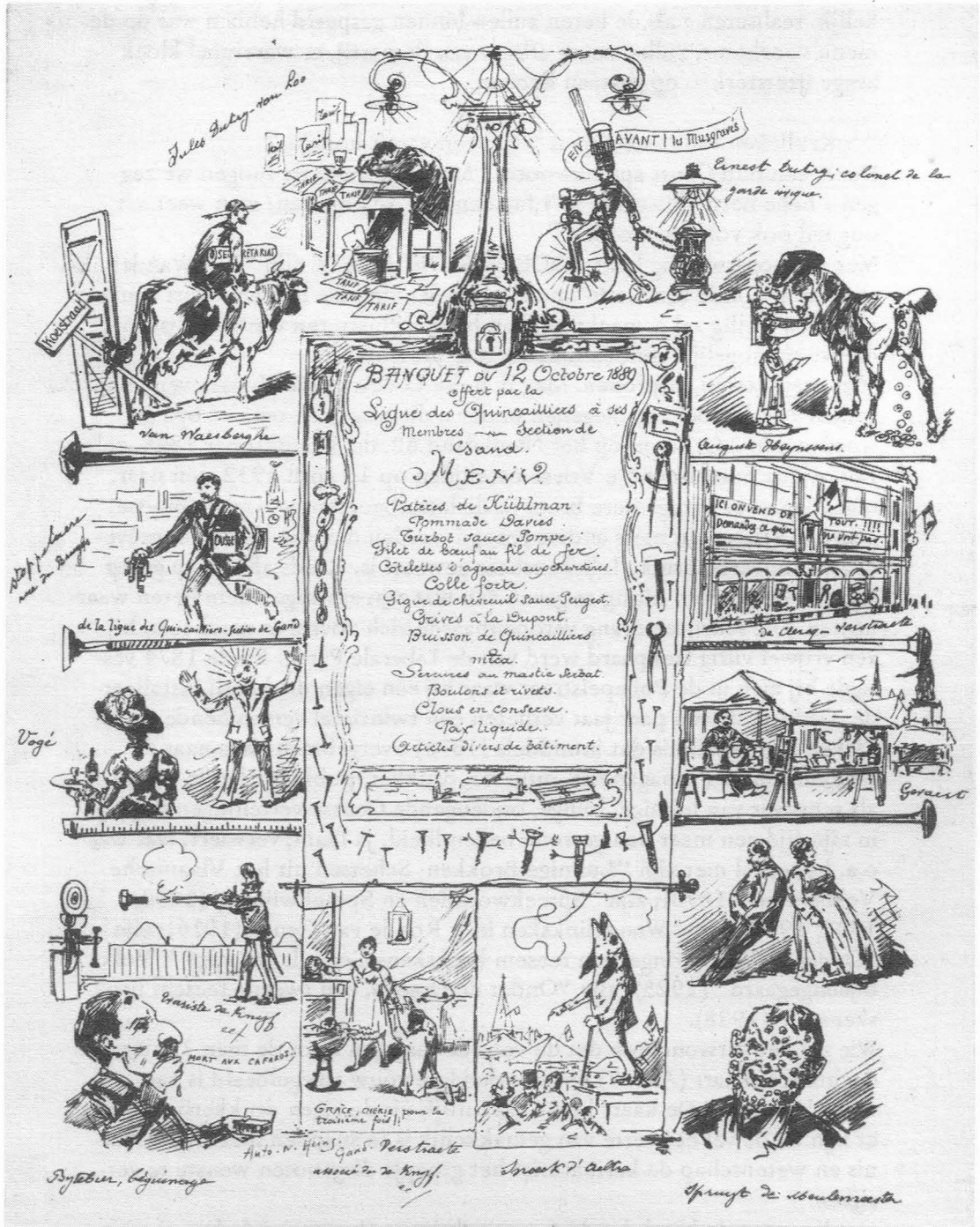
kenaar zich niet kenbaar heeft gemaakt. Daaruit mogen we wellicht afleiden dat het werk door een Zuidamerikaanse hand voortgebracht werd. Een nogal ondeugende overweging : mogen we er ons aan verwachten dat de Argentijnen, Brazilianen en Chilenen die in *negentienhonderdtweënnegentig* aan onze Alma Mater zullen studeren op hun beurt Columbus' aankomst in Amerika (500ste verjaring) zullen herdenken en vieren ? Ik denk veeleer dat het de Turkse blokkende jeugd zal zijn die dat jaar 1992 de 900ste verjaring in herinnering zal brengen van het overlijden van MALIK-SHAH (1272-1292). Die oppermachtige Turkse vorst die de hand wist te leggen op het grootste gedeelte van Klein-Azië. Van de Egeïsche Zee tot Turkestan. Voorwaar het inpalmen waard !

*
* *

Op 28 mei 1888 had in de Veldstraat de plechtige opening plaats van Dutry-Colsons totaal vernieuwde ijzerwinkel. Quincaillerie zoals men die soort handel in het Gents noemde. Te dier gelegenheid werd aan de Dutrys, Jules en Ernest, door maar liefst 16 van hun concurrenten een banket aangeboden waarvan de spijskaart door de Heinsen ontworpen en gedrukt werd.

We hielden eraan het bestaan ervan (het is, geloof me vrij, een uiterst zeldzaam drukwerkje) wereldkundig te maken omdat het pand waarvan sprake sedert een paar maanden geruisloos in de actualiteit is getreden. Armand heeft de gevel van het gebouw niet getekend zoals die daar gedurende bijna een eeuw staat te blinken. Hij vergenoegde zich de drie middelste traveeën af te beelden. Wat de gelijkvloerse verdieping betreft de dubbele ingang deur en de twee brede uitstralamen. De eerste verdieping is gekenmerkt door de aanwezigheid van drie rondbogige vensterramen die alle drie versierd zijn met medaillons waarop nauwelijks te onderscheiden vrouwehoofden in reliëf aangebracht zijn. Bovendien is elk medaillon geflankeerd door twee griffoenen. De tweede verdieping is eveneens met halfverheven beeldhouwwerk opgesmukt : vier grote rechtehoekige panelen waarvan we na de beëindiging van de restauratie van het pand hopelijk meer zullen kunnen thuisbrengen. (Afb. 5)

Onze ijzerhandelaars, althans enkelen onder hen – ogenschijnlijk geen ijzerbijters – hadden blijkbaar smaak gekregen in de gezamenlijke aanbidding van de vele dingen die het verhemelte en de keel al strelend weten te verwennen. Inderdaad, iets meer dan een jaar na de inwijding van Dutry-Colsons winkel trakteerden de zoëven genoemde potten en pannenverkopers, verenigd in een uit de grond gestampte “Ligue des Quincailliers”, zich zelf op een smulpartij waarvan de menu (van papier) en de menu (van goede brokjes en glaasjes) het bekijken waard zijn. (Afb. 6) Waarom enkele vakgenoten geen deel aan het tweede festijn namen, weten we niet. En snappen wat de verschillende karikaturen te beduiden

Afb. 6

(Verzameling R.U.G.)

hebben, kunnen we al evenmin. Wat we ons integendeel wel, heel gemakkelijk, realiseren : als de heren zullen binnen gespeeld hebben wat op de menu voorkomt, zullen ze na afloop van de partij, er warempel kloek — zegge ijzersterk — op gestaan hebben.

“ ’t Krulleken van ’t steertje is ’t fatsoen van ’t hondje.”

Dat is een oud Gents spreekwoord. “Met eene variante mogen we zeggen : Eene nette illustratie is ’t fatsoen van ’t boekskén; men weet : ’t oog wil ook voldaan worden.”

Met deze overweging leidt LODEWIJK DE VRIESE zijn “Een Wandelinkskén in ’t Ronde van Gent” in, een overdenking die hij een kwart eeuw voordien stellig zal gemaakt hebben bij het illustreren van de spijskaart die we onmogelijk konden nalaten u te presenteren.

Van presenteren gesproken. Mag ik u die Lodewijk De Vriese even voorstellen ? Ik bedoel aan diegenen onder u die nog geen oma of opa geworden zijn ? Geboren op het Nieuwland 62, de 8ste oktober 1848, zal Ludovicus Franciscus De Vriese overlijden op 15 april 1932, een paar maanden voor zijn grotere broer in de letterbeoefening, Cyriel Buysse. Van De Vriese kan niets anders gezegd worden dan dat hij een ongeëvenaarde, onverbeterlijke lollekensheer geweest is. Reeds als knaap greep hij naar de pen om uiting te geven aan wat zijn zintuigen hem lieten waarnemen. Die schrijversdrang veropenbaarde zich zoveel te meer toen hij een vrijwel vurig trekpaard werd van de Liberale Partij. Einde 1874 vestigde hij zich in de Pollepelstraat waar hij een eigen drukkerij installeerde. Gedurende een paar jaar verlieten een twintigtal verschillende periodieken zijn werkhuis dat inmiddels (1876) overgebracht was naar de Begijnhoflaan. Propagandist, uitgever, drukker, publicist, het is vooral als schrijver van luimige, lollige, ondeugende Gentse vertellingen dat hij in zijn tijd een meer dan gewone bekendheid, ja faam, verwierf. Dat was o.a. het geval met zijn “Luimige Brokken, Schetsen uit het Vlaamsche Volksleven” (1870); zijn “Spreekwoorden en Spreekwijzen” (1890, 1907, 1917); zijn “Wandelinkskén in ’t Ronde van Gent” (1916); zijn “Onder de Wekkinge, een reesem brokskens Gents leven voor ’t Volk bijeengegaard” (1925); zijn “Onder de Draeke, een tweede reesem brokskens ...” (1928).

Wie zal het verwonderen dat de voor de man (en door de man ?) uitgedachte spijskaart (Afb. 7) het waarheidsgetrouw spiegelbeeld is van diens karakter ? De kaart komt natuurlijk uit de eigen drukkerij. Ze mag er zijn alhoewel het verre van gemakkelijk is te snappen met welke kennis en wetenschap de karikaturist het groepje disgenoten wenste te verrijken.

Het ligt voor de hand dat de 4 gazetschrijvers (bovenaan de kaart) evenals de 4 politiekers (onderaan de kaart) naar de natuur geportretteerd

werden. Doch hoe ze geheten ? De bereden journalisten zijn klaarblijkelijk “klerikalen”, herkenbaar aan hun dompervormig hoofddekseel. Overigens liegen de karikaturen er niet om : de gazetschrijvers worden flink in het ootje genomen. Ze liegen dat het kraakt want ze bekijken de achterkant van de spiegel en het licht dat ze geroepen zijn te verspreiden wordt door de domper gesmoord. Dat het Paul de Smet de Naeyer is die “kak of geen kak, hij moet op de pot” zal u noch iemand anders verwonderen. Ge zijt “tseef” of ge zijt het niet.

Apropos van die spijskaart is er toch iets dat mij geweldig intrigeert. Was de bedoeling van het feesten wel degelijk een nieuwjaarsviering ? Of – De Vriese tot alles in staat zijnde – was het niet veeleer een afscheidsfeest dat het werkvolk aangeboden kreeg ? Immers nog in de loop van het jaar werd een definitief kruisje gegeven over ’s mans drukkersbedrijf. Inderdaad verhuisde hij op 23 aug. naar de Huurdochterstraat, waar er nog wel zal geschreven maar niet meer zal gedrukt worden. Van 1897 tot 1924 woonde hij aan de Coupure 15 in gezelschap van zijn dochter Bertha die geneesheer was. Hij in de hoedanigheid van uitgever & aankondigingsagent. Met blindheid geslagen sedert 1918 trok hij met zijn dochter naar Ukkel. Daar kon hij het helaas niet uithouden. Hij moest kost wat kost terug naar zijn geboortestad waar hij, wonende aan de Krijgslaan 80, in 1932 overleed.

Ik zou het trio Heins (A. de lithograaf, N. de drukker en J. de orkestleider) schromelijk te kort doen mocht ik verzuimen het banket te berde te brengen dat op 20 april 1897 gegeven werd ter gelegenheid der voltooiing van de werken uitgevoerd ter verbetering van het kanaal Gent-Terneuzen. Jaren lang onderhandelden de Nederlandse en Belgische regeringen over de modernisering van het kanaal en zijn sluisen. Op 29 juni 1895 ondertekenden beide regeringen de overeenkomst waarbij met de uitvoering van bepaalde werken kon van wal gestoken worden. Het feest werd georganiseerd door de “Cercle Commercial et Industriel de Gand” en had plaats in de salons van de Koninklijke Schouwburg (thans Opera). De talrijke door de toenmalig befaamde restauratiehouder Van der Noot voorgeschotelde gerechten, opgevrolijk door de kostbaarste wijnsoorten en champagnes, werden op de koop toe kostelijk gekruid door een lange resem van de mooiste brokjes muziek. Luister wat het orkest gedirigeerd door J. Heins zoal ten gehore bracht :

1. Marche Russe	Ganne
2. Ouverture de l'opéra “le Poète et le Paysan”	Suppé
3. Loin du Bal	Gillet
Flirtation	Gillet
4. Genets en fleurs	Raynaud

SPIEGEL
DER
WAARHEID

GAZET SCHRIFTERS

VRIENDENMAAL

ter gelegenheid van nieuwjaar
aangeboden aan het personeel der drukkerij

LOD. DE VRIESE

op 20 Januari 1878

SPIJSKAART

Visch op ziju Hollandsch.
Gebaden ossen vleesch met groenten.
Kalkkop met schildpadsaus.
Kalkoew met appelmoea.
Hazenpastei met salaad.
Rhumpudding.
Fruik
Nagerecht.

VRIJHEID.

VRIJHEID.

Restaurant MOTTEZ.

LICHT.

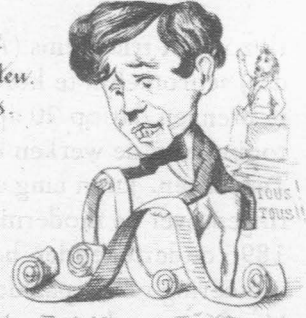

GAZETTE.

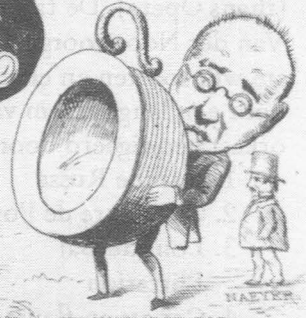

K'HEB HET U GEZEED

H'U MOET OP DE POT

GAZET SCHRIFTER

NAETER

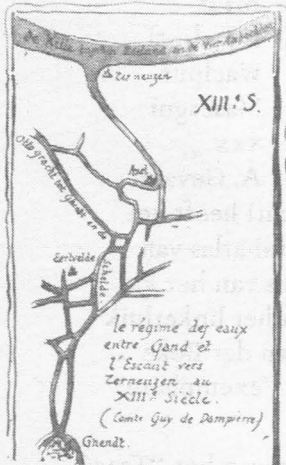
5. Naer oostland willen wij rijden Er waren twee koninckskinderen	F. van Duyse F. van Duyse
6. Knaptand de Walvisch	F. van Duyse F. van Duyse
7. Fantaisie sur "Carmen"	Bizet
8. Gitana, valse	Bucalossi
9. Menuet	Waelput
10. Cavalleria rusticana	Mascagni
11. J'y pense, gavotte	xxx
12. Cantate de "Van Artevelde"	A. Gevaert

De in stevig karton uitgevoerde spijskaart (48 cm x 24,5 cm) heeft het uitzicht van een vierluik. Heins heeft er waarachtig een mini-atlas van oude kaarten van gemaakt, kaarten die de voorgeschiedenis van het kanaal op een prettige manier illustreren. De buitenkant van het linkerluik tekende hij "d'après la Carte de Flandre de 1538 par P. van der Beke". Een uitermate precieus document, want, noteert Armand "exemplaire unique à Nuremberg."

Het rechterluik heeft hij voorbehouden voor het meedelen van het "Tracé actuel du Canal de Gand à Terneuzen". De binnenkant van de kaart (Afb. 8) groepeerd maar liefst nog een vijftal oude en zeer oude kaarten (13de, 16de, 17de, 17de, 18de eeuw) en een schets van de in het vooruitzicht gestelde haveninrichtingen. Om het geval nu eens echt AF te maken : 1° reproduceert onze menuspecialist de beeldzijde van een gouden gedenkpenning, werk van J. P. Braemt, geslagen ter gelegenheid van de plechtige openstelling van het kanaal Gent-Terneuzen op 18 nov. 1827. GULLIELMUS I-BELGARUM REX lezen we op het omschrift. Het zilveren truweeltje dat het ronde medaillon vergezelt herinnert aan de eerste steenlegging van de werken. De penning wordt in het Bijlokemuseum bewaard. 2° hechtte hij onderaan de kaart een prachtige zegel in rode lak gestempeld waarop twee figuurtjes elkaar de hand reiken. Een ervan is blijkbaar Neptunus. De andere kan gemakkelijk Hermes zijn : zeevaart en handel. De Nederlandse en de Belgische wapenschilden en een grote G en T verduidelijken eens te meer wat het zegellak aan het nageslacht te verkondigen heeft.

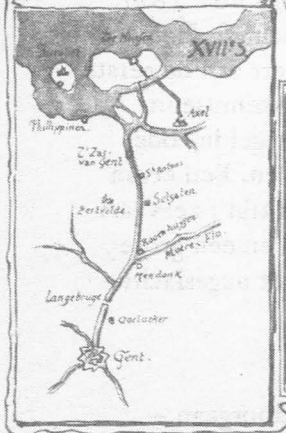
*
* * *

Van humoristische menu's – of voor wat daarvoor moet doorgaan – gesproken, menen we ons revuetje niet te mogen afsluiten zonder een paar kaarten te laten paraderen die de mensen stellig hebben doen lachen.

d'après une carte coloriée copie de documents antérieurs (XVIe S) Nig archives de l'Etat à Gand.

Extrait d'une carte imprimée, par Pierre Verbiest (1649) Ambroy de l'Etat à Gand.

XVIIe S

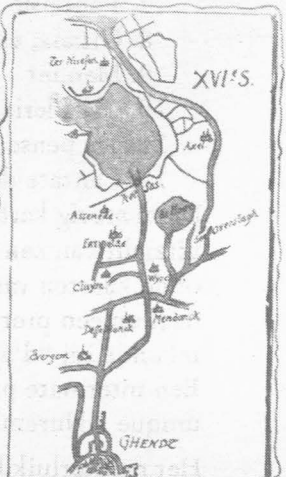
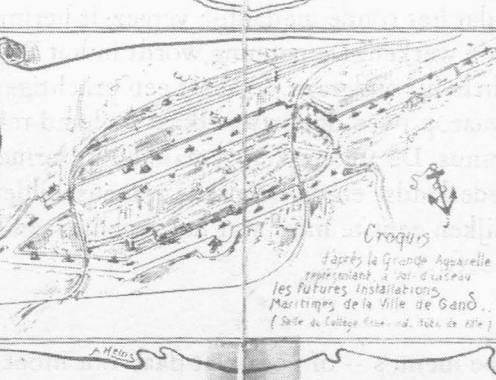
Carte figurative de la Flandre Zélandaise, par JOANNES ESERABORGIS

Survelin - Géographe et Ingénieur. (vers 1620) à Gand

aux archives de l'Etat

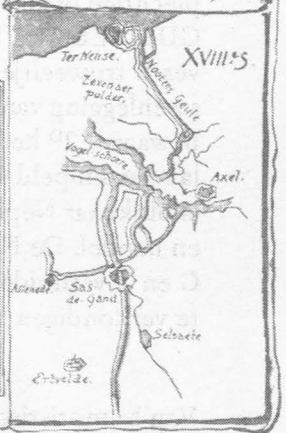

1897

CARTE du Milieu du XVIe Siècle. (Archives de l'Etat à Gand)

Etat de 1644 - 1715 - 1718 d'après une carte imprimée à Gand en 1720 par Aug^e Giesel (Archives de l'Etat)

Afb. 8

Verzameling V. W.)

Société des Vrais Amateurs van het
PISSERS SPEL
B A N Q U E T
du 10 février 1856
M e n u

Potage. Soupe aux herbes aromatiques / van geschilderde kakstoelen.

Entrées. Palingspooten en vliegscheten / au beurre d'anchois.

Kalfskniën aux petits pois (met / kleine gewigten).

Puijen zonder bretels gestooft / met geen appels.

Hors-d'oeuvre. Une forêt de homards en perspective.

Mets négatifs. Côtelettes de tigre aux morpions.

Serpents à la tartare met truffel / fels door ne temst.

Pièces capitales. Schokkebroërsvoeten met appelterre.

Pasterskinne ingeleyd met tichelbeesten.

Kleisters gestooft met duivelsvel.

Dessert. Ingeleide snotneuzen. Geconfyte perruken. Donder en bliksem
in ons broek. Pâtés chauds met oorvet en teenzweet.

*
* * *

Het is met deze tekst als met de bijbel : hij is duister op vele plaatsen.

Iets is nochtans heel zeker : het ding druipt van het anticlericalisme.

(*Schokkebroers*, alias begaerden, alias lollaerds, alias lollebroers, die van oudsher een alles behalve goede faam hadden : vooral in de 13de en 14de eeuw bij het volk slecht aangeschreven evenals de begijnen die niet minder beschimpt en bespot werden; *pasterskinne*, zonder commentaar).

Dat proza moet ons trouwens niet verwonderen : we bevinden ons inderdaad aan de vooravond van de bespreking en aanvaarding van de zogenaamde (beruchte) kloosterwet en in hetzelfde jaar dat het geven van concerten (muziek en zang) in de Sint-Niklaaskerk. zelfs bij menig gelovige zo'n scherpe reactie voor gevolg had.

Ook in het liedje "Twee Franskens", stemme c'est l'amour, dat ter gelegenheid van die concerten verspreid werd, komen de "kinnen" ook te pas : 't Is nen theater mee machinen,

De paster is er directeur.

Hij inviteert u, knappe kinnen,

Maer 't es twee franskens aen de deur.

Wat onze goede Vlaamse-Leeuwddichter Hippoliet van Peene over die concertaffaire schreef halen we alleenlijk bij wijze van inlichting aan :

LIEDJE voor de vuist gedicht tydens het groot Concert gegeven in St.-Nikolaes kerk den 11 Maerte 1856, stemme Sur l'air du tra la la.

"Maer zie toch eens hoe ver de concurrentie gaet,

Zei gistren een paljas die op de foire staet,

De kerke geeft concert, dat is een beetje straf,
Z'houdt 't volk van 't plein en doet elk nog twee franken af
Op 't air van tra la la (bis) op 't air van traderidera, tralala."

Als ik dat hoorde trok ik potloot uit den zak
En op een stuk papier schreef 'k in den enterakt
Dees liedje voor de vuist tot schande van de kerke
Die beters heeft te doen dan zulk een werelds werk
Op 't air

Geenszins politiek geladen maar wel met een flink snuifje peper gekruid (maagdefijgen, oesterpit) is de volgende kaart noch ondertekend noch gedateerd. Blijkbaar werd ze door een gebuurtebond in het leven geroepen. Wat die voor sommigen wellicht raadselachtige "oesterpit" betreft : *Oesterput* was de vrijwel obscene benaming voor het aan de Sint-Lievenspoortstraat gelegen door een groep Zusters van Liefde bediend gesticht waar ontucht bedrijvende meisjes (Penitenten) heropgevoed werden. Iedere folklorist weet wat vijgen of oesters zijn : dingen die slechts thuishoren bij het zwak geslacht. Wat met *anduiskes* bedoeld wordt is mij niet bekend.

M E N U

Petaters mee snottebellen.
Kriften mee erfkaas.
Puibillen mee mossels.
Peerdeknoensels à la Marolle.
Vettedarmes mee hoofdpijne.
Aksteroogen mee oorevet.
Vol o vent mee surkel.
Sokola mee ezelskloten.
Sausissen mee stroozakken.
Anduiskes mee krim.
Maagdefijgen uit de Treziane.
Gedroogde loezen uit den oesterpit.

DEESERT

Mespels.
Komkommers mee brood.
Kastaanders, peperhollen en kuste.

DRANKEN

Warm water mee ijs.
Rozeel mee seeplooge (groseille)
Brandewijn uit 't zothuis.
Metserskognak.
Wijwater.

AFSCHEIDSBOEKEE
Al te gaere 't Meerham in.

M. VAN WESEMAEL

NOTEN

- (1) Moet ik er een eed op doen dat ik geen enkel van al die à-la-bijvoeglijke bepalingen uit mijn duimen gezogen heb. Integendeel zou ik mij geen zeer moeten doen om u nog ik weet niet hoeveel andere exemplaren op een schenkblad aan te bieden.
- (2) Uitzonderlijk komt de restauratiehouder wel met prijzen voor de dag maar dan alleenlijk wat de wijnen betreft. Een menu uit 1867 wil die prijzen kwijt zijn. Het laat voor een fles wijn neertellen : Saint Estèphe : 4 F; Saint Julien : 5 F; Haut Brion : 6 F; Volnay 5 F; Pommery 8 F; Moët et Chandon 9 F.
- (3) Lid van de Kring E. H. S. Bonte was zo bereidwillig de tekst te vertalen. Waarvoor hij onze dankbaarheid ruimschoots verdient.

Gent, 30.12.81

VORIGE JAARGANGEN VAN 'GHENDTSCHÉ TYDINGHEN'

Zijn nog verkrijgbaar :

Jaargang 1973 : nrs 11-12

1976 : nrs 2-3-4-5-6

1977 : nrs 1-3-4-5 + volledige jaargang

1979 : nrs 1-2-3-4-5 + volledige jaargang

1980 : nrs 1-2-3-5-6 + volledige jaargang

1981 : nrs 1-3-4-5-6 + volledige jaargang

Prijs per afzonderlijk nummer : 50 fr.

Prijs per volledige jaargang : 250 fr.

De tijdschriften kunnen afgehaald worden elke zondag (10-12 u) in het Documentatiecentrum, behalve in de maanden juli en augustus en op wettelijke feestdagen.

Portkosten bij betaling op postrekening bij te voegen :

1 of 2 nummers : 13 fr.

3 of 4 nummers : 26 fr.

5 of meer nummers : 40 fr.

Eveneens verkrijgbaar : onze heruitgaven :

– Plattegrond Gent 1641 uit 'Flandria illustrata'

Eerste uitgave door Hondius : 80 fr.

– Plattegrond Gent 1796 door Goethals

Identiek aan origineel : 100 fr.

De Plattegronden worden niet opgestuurd. Zij moeten afgehaald worden.

Gent in 1880

8 januari : In de Kunst- en Letterkring houdt La Pommeraye van Parijs een lezing over Zola en het naturalisme. De voordrachtgever is van oordeel, dat de school van Zola moet bestreden worden, omdat deze richting nadelig is voor de kunst.

De heer Karel Verbessens, provinciaal raadslid, heeft ter gelegenheid van het Kerstfeest aan de weesmeisjes 500 loten van een tombola geschonken.

17 januari : Op een feest in het Casino wordt door een koor van 600 leerlingen van de stadsscholen het lied "Lof aan het Onderwijs" op tekst van Em. Hiel en muziek van Tilman uitgevoerd.

23 januari : Het gemeentebestuur van Gent heeft zich van een ware aanslag tegen de openbare zedelijkheid plichtig gemaakt. Boven de ingang van de Vismarkt zijn twee afschuwelijke naakte beelden geplaatst, die de Schelde en de Leie voorstellen. Welke ouder zou nog met zijn kinderen op de Veerleplaats durven voorbijgaan ? (De Godsdiensige Week in Vlaanderen)

26 januari : Vrijdag hebben de lotelingen van Evergem en van Sint-Amandsberg slag geleverd. Een veertigtal jongelingen van beide gemeenten werden gekwetst.

2 februari : De gemeenteraad geeft aan de eigenaars De Smet en Cliquet de toelating een straat te openen tussen de IJskelderstraat en de Gasmeterlaan (Schommelstraat)

22 februari : Het Nederlands Toneel te Gent voert het stuk "Drank", geschreven naar L'assommoir van E. Zola op.

23 februari : De Gazette van Gent protesteert tegen het feit, dat op de nieuwe straatnaamborden het Frans bovenaan staat.

23 februari : De gemeenteraad brengt een gunstig advies uit op de vraag van het gemeentebestuur van Heusden om het innen van octrooirechten op Heusdenbrug met tien jaar te verlengen.

8 maart : De gemeenteraad besluit een houtdok te bouwen (lengte 260 m., breedte 125 m., diepte 6,40 m.) Tot heden werd het hout gelost in het Handelsdok en dreef het hout op het water.

6 april : De gemeenteraad besluit bomen te planten op het Graaf van Vlaanderenplein.

13 april : Heden dinsdag zijn ter gelegenheid van de goedkeuring van de conventie in verband met het kanaal van Terneuzen door de Tweede Kamer van Nederland al de schepen, die op het Dok liggen bevlagd. Ook

aan de openbare gebouwen wappert de vlag.

15 april : De Maatschappij voor Waterbedeling van Gent heeft buiten de Heuvelpoort langs de Schelde de nodige gronden aangekocht voor het maken van draineringswerken en het opstellen van de machines. Later zullen we zien, dat de nieuwe maatschappij geen succes kende en na enkele jaren failliet werd verklaard.

20 april : "Gij gaat feest vieren om uw vijftigjarige vrijheid. Maar kunt gij op een waardiger wijze uw onafhankelijkheid vieren dan door het bouwen van een tempel der kunst ?" schrijft de Gazette van Gent. Be-doeld wordt het bouwen van een Nederlandse schouwburg.

24 april : Achter de Rabotstraat rijst een geheel nieuwe stad op. Wie se-dert enige tijd langs daar niet geweest is, zou er zich niet meer herkennen. Men ziet er talrijke nieuwe straten, men bouwt er een nieuwe kerk. Zelfs de straatnaamborden lijken niet op de oude : ze zijn allen met het Frans bovenaan en het Vlaams er onder.

26 april : Wagener en P. Fredericq publiceren een boek "Description de la ville de Gand".

2 mei : Ter gelegenheid van het verdrag betreffende het Kanaal Terneuzen worden op zondag 2 mei de volgende feestelijkheden ingericht : om drie uur zal de maatschappij Club Nautique met al haar vaartuigen van de Coupure naar het Dok varen, alwaar regatten worden ingericht. Om halfvier verenigen zich op de Kouter de verschillende maatschappijen van de stad en stappen stoetsgewijs naar het stadhuis om een adres met gelukwensen voor de minister van Buitenlandse Zaken Frère Orban aan het schepencollege te overhandigen. Na de plechtigheid begeeft zich dan de stoet naar het Dok. 's Avonds was er een groot concert op de Kouter.

15 mei : Opening van een nieuw magazijn van rooktabak, snuif en sigaren, Vismarkt 6 Gent. Rooktabak : prijs per kg. van 0,50 fr. tot 6 fr.; Snuif van 1,25 fr. tot 6 fr. per pak.

17 mei : Met in het Frans opgestelde plakbrieven alsook met in het Frans opgestelde berichten ten huize is de burgerwacht ter kennis gebracht, dat de wapening voor heden bevolen, geen plaats heeft. Waarom gebeuren deze berichten niet in de beide talen, vraagt de Gazette van Gent.

20 mei : Te Gent overleed graaf Theodoor de T'Serclaes de Wommersom, 71 jaar oud. Hij was lid van de Kamer van Volksvertegenwoordigers, oud gouverneur van Limburg en Oost-Vlaanderen. Hij behoorde tot de katholieke partij. Hij werd begraven te Wommersom bij Tienen.

In mei overleed te Brussel de kunstschilder Lieven De Winne. Hij werd geboren te Gent in 1821. Hij was een leerling van Felix De Vigne. Lieven De Winne verwierf grote bekendheid met zijn portretten. In 1861 had

hij zich te Brussel gevestigd. Hij ligt begraven op het gemeentelijk kerkhof te Gent. De Lieven De Winnestraat werd aangelegd in 1905.

25 mei : De gemeenteraad besluit een brug te bouwen over de Schelde aan de Sint-Lievenslaan, de Citadelbrug. De raming bedraagt 140 000 fr.

7 juni : In de aula van de universiteit spreekt Ferdinand de Lesseps over het graven van een kanaal door de landengte van Panama om de Atlantische Oceaan met de Grote Oceaan te verbinden.

13 juni : Bisschop Bracq legt de eerste steen van de nieuwe kerk van Sint-Macharius.

De Melomanen zullen op 21 juli bij de inhuldiging van het monument van Leopold I te Laken een cantate uitvoeren met 300 uitvoerders en met het muziekkorps der karabiniers.

Op 23 juni 1880 overleed te Roeselare Albrecht Rodenbach, bekend Vlaams studentenleider (Blauwvoeterij) en schrijver van een aantal gedichten, toneelspelen en zijn drama Gudrun. Hij was nog geen 23 jaar oud.

2 juli : We zijn al bij Frankrijk ingelijfd. Op de nieuwe mechanische straatvegers van Gent staat "Ville de Gand. Service municipal": (Gazette van Gent).

20 juli : Te Brussel overleed Jules Van der Stichelen. Hij was een tijd hoofdredacteur van de Journal de Gand, gewezen gemeenteraadslid te Gent, volksvertegenwoordiger (1857-1870) en oud minister van Openbare Werken en van Buitenlandse Zaken. (zie Journal de Gand van 21.7. 1880)

26 juli : Sarah Bernhardt zal te Gent optreden in Frou-Frou in de opera.

2 augustus : De gemeenteraad keurt een overeenkomst met de Staat goed, waarbij de Staat de Voorhaven zal uitbouwen, de kosten van de onteigening zal betalen en twee droogdokken aanleggen. De stad Gent moet zorgen voor de loskranen, de hangars en magazijnen.

Na de afschaffing van de doorvaarrechten aan de rijksbruggen beslist de gemeenteraad deze rechten ook af te schaffen aan de stedelijke bruggen Muidebrug, Dampoortbrug, Verlorenbroodbrug, Brugsepoortbrug. Deze bruggen werden tot heden verpacht.

15 augustus : De driejaarlijkse tentoonstelling van schilderijen wordt in het Casino geopend.

1 september : Door de provinciale kamer voor nijverheidskunsten wordt in de universiteit een internationale tentoonstelling van foto's geopend.

5 september : Heden viert Betsy, de olifant van de Gentse dierentuin, zijn vijfentwintig jarig verblijf in onze stad. Hij kwam hier aan in 1855.

Op zondag zal het reusachtig dier een buitengewoon kloek en lekker ontbijt krijgen, terwijl een volksconcert zal plaats hebben.

23 september : Te Gent overleed Eug. Vanderhaeghen, 51 jaar oud, uitgever van de Gazette van Gent. Na een dienst in de Sint-Niklaaskerk werd hij ter aarde besteld te Sint-Amandsberg, alwaar de hoofdsteller Pieter Geiregat een toespraak hield.

2 oktober : Op de markt worden de hazen verkocht tegen 3,50 fr tot 5,50 fr. per stuk.

26 oktober : Ter vervanging van wijlen de Kerchove-De Naeyer, senator, wordt een tijdelijke verkiezing gehouden. Prosper Van den Kerchove werd verkozen. Er was geen tegenkandidaat.

Vanaf heden zijn de rijtuigen derde klas van de spoorwegen verwarmd, zo wel als de rijtuigen van 1e en 2e klas. Dit is een goede maatregel, die iedereen zal toejuichen.

8 november : Een eerste telefoonlijn is in onze stad ingericht, namelijk tussen de burelen en de fabriek van de heer Thienpont, damastfabrikant, Bagattenstraat Gent.

27 november : Men verzekert, dat de telefoon eerlang in onze stad als een volledige dienst zal worden ingericht en van af 15 december zal werken. Men zegt, dat reeds honderd personen een abonnement op de telefoon hebben aangevraagd. In de Wegwijzer voor 1883 lezen we : "Deelmaatschappij van de Belgische Telefoon Bell te Brussel. Bureel te Gent : Bennesteeg 34. De dienst geschiedt dag en nacht."

6 december : De Vlaamsche Conferentie van de Balie telt thans 94 leden, Meester Obrie hield twee voordrachten over het onderwerp "De Nederlandsche Rechtstaal". De lezingen verschenen als brochure.

8 december : Het is bijna zeker, dat de tweede hogeschool op de wijk Sint-Pieters zal komen op de plaats genaamd Kalleitje. Gehele blokken bouwvallige woningen en nauwe ongezonde steegjes zouden daardoor verdwijnen.

20 december : Auger vestigt de aandacht van de gemeenteraad op de wijze van vervoer van lijkkasten van kinderen. "La façon dont se font ces inhumations est inconvenante, pour ne pas dire qu'elle est indécente".

23 december : Het water is begonnen met op zekere plaatsen de laagste delen van de stad te overstroomden. Het water vertoont zich in het oud Begijnhof, op het gehucht van de papiermolen en aan de Overzet. In verscheidene straten van het Meerhem is de doortocht niet meer mogelijk. In veel wijken staan de kelders onder water. De wijken van Akkergem en de Koepoortkaai staan onder water. Op 29 december vernemen we dat het water daalt.

Gezien het K.B. van 17 december 1880 wordt de zevende politiewijk opgericht. De zevende wijk bestaat uit het oud hulpbureau van de vierde wijk alsmede een deel van het derde hulpbureau.

Op wereldvlak is voor 1880 weinig te vertellen. In 1880 werd koningin Wilhelmina geboren (koningin van Nederland 1890-1948) en overleden G. Flaubert en Offenbach. Zola schreef zijn Nana en Tchaikowsky componeerde zijn Ouverture 1812.

Om de tien jaar onderzoeken we de evolutie van de bevolking van de randgemeenten.

RANDGEMEENTEN

	<u>Burgemeester</u>	<u>Opp.</u>	<u>Bevolking</u>
Gent	Ch. de Kerchove	2 317 ha	131 431
Ledeberg	A. Van Ooteghem	109 ha	9 819
Gentbrugge	G. De Guchtenaere	733 ha	3 929
St.-Amandsberg	A. Braeckman	726 ha	7 341
Oostakker	K. De Rudder	1 918 ha	3 941
Wondelgem	K. Van Laere	780 ha	1 674
Mariakerke	A. Kervijn	517 ha	1 548
Drongen	J. Rooman	2 946 ha	4 705
Afsnée	G. Vervaet	395 ha	380
St.-Denijs-Westrem	A. D'Haenens	623 ha	1 612
Zwijnaarde	C. Ottoy	1 207 ha	2 289
Desteldonk	L. Van Pottelsberge	622 ha	1 061
Mendonk	—	629 ha	354
Winkel-St.-Kruis	C. Mabilde	1 249 ha	2 459

In tien jaar steeg de bevolking van Ledeberg met 3000 inwoners, in Gentbrugge klom ze met een 1200 inwoners.

M. STEELS

Inventaire archéologique – Fiche nr. 103

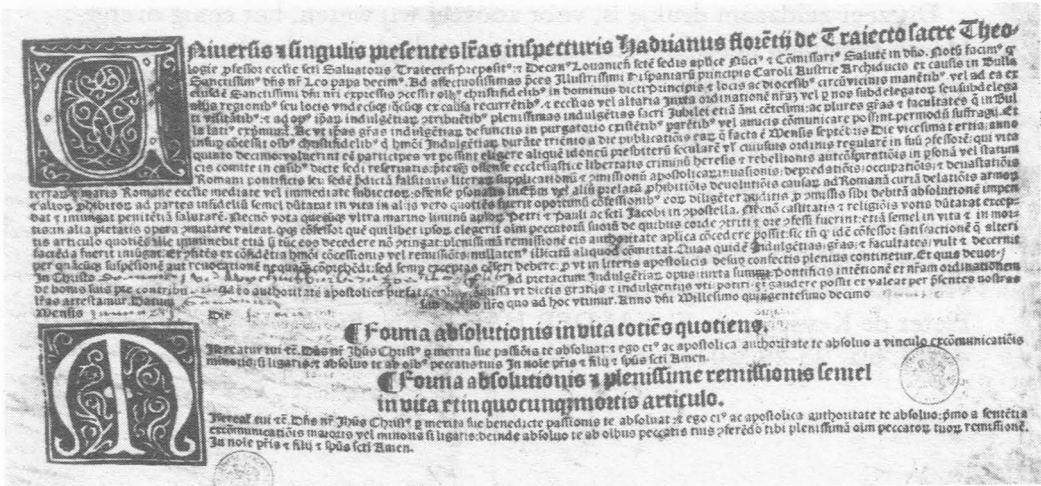
Op 29 maart 1899 stelde Paul Fredericq, in de rubriek “Drukken” – Bibliotheek van de Stad en van de Universiteit G. 158 – XVIe eeuw (1516), in het Vlaams een fiche op over

AFLAATBRIEF TE GENT GEGEVEN

Wij laten hier de originele tekst volgens zonder iets te wijzigen aan de spelling :

Men weet, dat paus Leo X, bij zijne bul van 25 September 1515, eene groote uitgifte van aflaatbrieven voorschreef ten bate der in opbouw zijnde St.-Pieterskerk te Rome.

Reeds den 15 December van hetzelfde jaar, nam onze vorst de aarts-hertog Karel (de toekomstige keizer Karel V) deze aflaten onder zijne hooge bescherming in al zijne Nederlandsche gewesten. Ook de geestelijken door den Paus aangesteld om den aflaat te verkondigen nam hij te gelijk onder zijne hoede : “Ende [also de Paes] totter exercitie ende executie van dien heift gheordonneert ende ghedelegueirt den eerwaerdighen vadre onsen lieven ende ghetrouwen raed meester Adriaen van Utrecht, meester in de godheyt, proost van Sint-Salvators t’Utrecht ende deken van Sinte Pieterskercke in onse stede van Leuvene, als commissaris eenich ende principael, dewelcke by auctoriteyt van onsen alderheylighsten vadre hem daer inne ghegheven, [benoemd heeft] ende ghesubdelegueird diverse andere commissarissen, om tfait van den voirscreven perdoenen in te stellene, introniseren, exerceren ende executeren in diverschen plaetsen ende steden van onsen voirscreven landen,” enz.

Die algemeene commissaris voor de aflaten in de Nederlanden was aldus niemand anders dan keizer Karel's oud-leermeester Adriaan van Utrecht, de toekomstige paus Adriaan VI.

Lang kon hij overigens zijne zorgen aan den aflaat niet wijden, daar hij reeds in 1516 door Karel naar Spanje, wegens belangrijke staatszaken, werd gezonden en er tot in 1523 verbleef.

Nochtans had hij nog vóór zijn vertrek uit de Nederlanden met het uitgeven van zijne aflaatbrieven een begin gemaakt, aangezien hij te Gent, op 3 Januari 1516 (nieuwe stijl) het stuk afleverde, dat thans op de Gentsche bibliotheek berust en waar wij een photographisch, doch zeer verkleind fac-simile van mededeelen.

Het is een blad perkament, groot 0m230 in de breedte en 0m145 in de hoogte, en gedrukt met gothische letter, waarschijnlijk door den Gentschen boekdrukker Pieter de Keyser. Hier en daar is in de regels eene plaats open gelaten, die schriftelijk kan ingevuld worden, ten einde den naam der personen, aan wie de aflaatbrief wordt afgeleverd, te vermelden, alsmede de datum der uitgifte.

In een zeer onduidelijk schrift zijn die gedeelten op den aflaatbrief ingevuld.

De namen der betrokkene personen meenen wij als volgt te mogen ontcijferen : *'Dominicus van Wychuis, Barbera Zoedts (?) uxor (?) et liberj.'* Een Dominicus van Wijchuis was schepen der stad Gent in 1539 (*Memorieboek*, deel II, blz. 127). De laatste regels van den aflaatbrief, waarvan wij de geschrevene woorden cursief drukken, luiden als volgt : "Datum *Gandavy*, sub sigillo nostro quo ad hoc utimur, anno Domini millesimo quingentesimo decimo quinto, mensis *Januarij* die *tercia*." Daarna komen twee verkorte formulieren van absolutie der zonden van Dominicus van Wychuis, van zijne huisvrouw en van zijne kinderen.

Dit zeer zeldzaam drukje is, voor zooveel wij weten, het eenig overgebleven specimen der aflaatbrieven uitgevaardigd door den beroemden Adriaan van Utrecht als algemeenen commissaris van den Paus in de Nederlanden.

Cf. P. FREDERICQ, *La question des indulgences dans les Pays-Bas au commencement du XVIIe siècle*, in de *Bulletins de l'Académie royale de Belgique*, 3de reeks, deel XXXVII, n° 1 (Januari 1899), waar naar veel werken over het onderwerp verwezen wordt en waar de volledige tekst van deze aflaatbrief afgedrukt staat. — Over den Gentschen boekdrukker Pieter de Keyser, zie F. VANDER HAEGHEN, *Bibliographie gantoise*, deel I, blz. 23-29, 101; deel VI, blz. 3, 11, 329; deel VII, blz. 1.

Ontstaan en ontwikkeling van de Gentse tuinbouw

De belangstelling voor hofbouw en bloemenkultuur was reeds vanaf de eerste jaren van de 17de eeuw een modeverschijnsel bij de Gentenaar uit de hogere stand. Op de buitenverblijven van de aristocratie werden tuinen aangelegd waarin, naast groenten en bomen, merkwaardige planten en bloemen werden verzameld, die bekende botanici zoals Dodoens en Clusius in hun kruidenboeken uitvoerig beschreven hadden.

De mooiste tuin was ongetwijfeld die van bisschop Triest, in 1624 even voorbij de Sint-Martinuskerk op Ekkergerm aangelegd.

Dank zij een prachtige waterverftekening van C. Onghena (1831), bewaard in het Bijlokemuseum, kenden we het precieze uitzicht van deze tuin.

We stellen vast dat in de omsloten hof, door kleine niveauverschillen een onderscheid gemaakt wordt tussen de lager gelegen nutstuin en de dichterbij het huis aangelegde siertuin.

Een lange dreef en een evenwijdige gracht scheiden beide tuinen van elkaar. De lager gelegen moestuin bestaat uit 64 verschillende perken, gevormd door elkaar kruisende wegen. Elk perk is met een lage, altijd-groene haag afgezet; hier en daar treffen we aan de rand torenachtige bouwwerkjes aan. De in deze perken geteelde groenten zijn waarschijnlijk kolen, spruiten, bonen en verscheidene knolgewassen zoals aardappelen (in die periode nog een weinig voorkomende cultuurplant), wortelen of chicorei.

De hoger gelegen siertuin is veel kleiner en vlakbij het huis aangelegd, volgens de regels van de Franse tuinkunst : de mooiste perken moesten vanuit het huis onbelemmerd kunnen genoten worden. Vandaar dat er ook geen hoge bomen of struiken werden aangeplant.

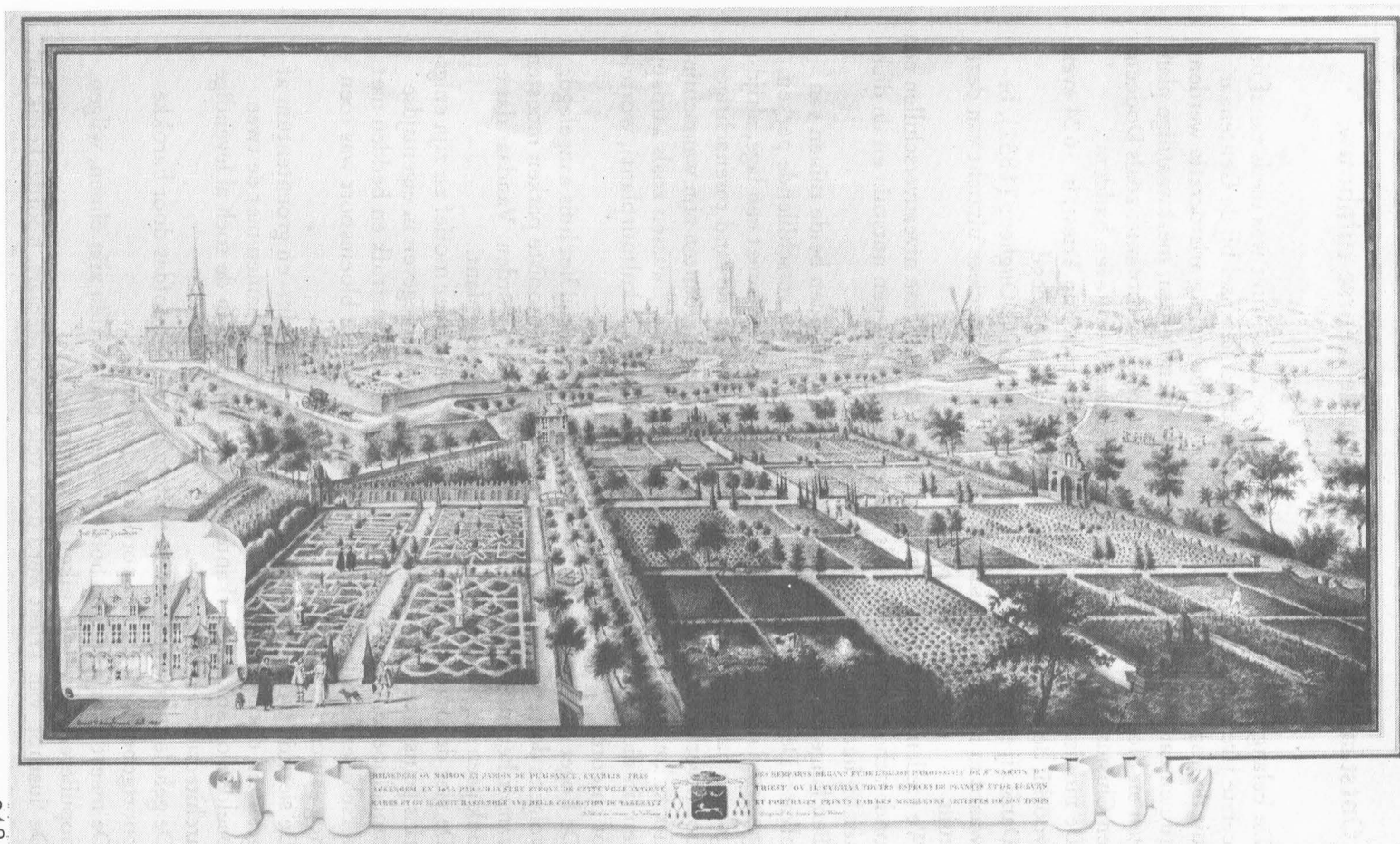
De vier decoratieve perken vertonen elk een ander motief en zijn enigszins geïnspireerd op de doolhofstructuur, weergegeven in eigentijdse modelboeken. Hier en daar treffen we een rozenstruik en bedden met verschillende tulpenvariëteiten aan; deze laatste bloemsoort was toen nog een curiosum in onze Vlaamse tuinen.

De siertuin wordt van een kleine driehoekige fruit- en groententuin afgesloten door een rij zitplaatsen. Deze vormen, samen met de twee beelden op sokkel markante verticale accenten in de toch al levendige architectuur van deze tuin.

De gehele tuin wordt aan het uiteinde van de hoofdas door barokke poortgebouwen, de z.g. portieken, begrensd.

De meest voorkomende bomen in en rond de tuin zijn olmen, wilgen, populieren, notelaars, eiken en fruitbomen.

De 'lusthof' van Triest werd door vele bewonderaars, hoofdzakelijk hof-

Afb. 1. De Tuinen van Bisschop Triest, in 1624 aangelegd, naar aquarel van C. Onghena, 1831. (Foto Studio Claerhout)

bouwliefhebbers, bezocht. Hun gemeenschappelijke belangstelling en de steeds toenemende noodzaak om ideeën uit te wisselen, leidde in 1648 tot de oprichting van het Sint-Dorotheagenootschap. Initiatiefnemer was opnieuw bisschop Triest.

De keuze van de H. Dorothea als patrones van deze organisatie is niet vreemd wanneer we de legende van deze heilige kennen : Dorothea, een jonge kristen vrouw uit Cesarea (Turkeije) werd in 310 omwille van haar geloof ter dood gebracht. Tijdens haar marteltocht spotte Theophilus, een stedelijk ambtenaar : "Zend mij uit de vreugdehof van uw bruidegom (= God) appels en rozen". Bij haar dood werd hem een mandje appels en een boeket geurige rozen aangeboden. Dit gebeurde in het midden van de winter !

De H. Dorothea wordt op glasramen, op schilderijen (b.v. op het Lam Gods retabel) steeds voorgesteld met een mandje rozen aan de arm. Na Gent ontstond ook in Brussel en Brugge een dergelijk broederschap. Die verenigingen bleven onafgebroken bestaan tot aan de Franse Revolutie. Ze groepeerden hoofdzakelijk liefhebbers van zeldzame gewassen. De leden ervan kwamen elk jaar op 6 februari, het feest van de H. Dorothea, bijeen. Ze woonden eerst een mis bij en versierden bij deze gelegenheid het beeld van hun patroonheilige met hun warme kasplanten.

De leden gingen de verplichting aan om onder elkaar planten te verkopen en te ruilen.

Wanneer onze gebieden in 1794 door de Franse legers veroverd werden, verbood de zeer anti-klerikale overheid alle organisaties met religieuze inslag.

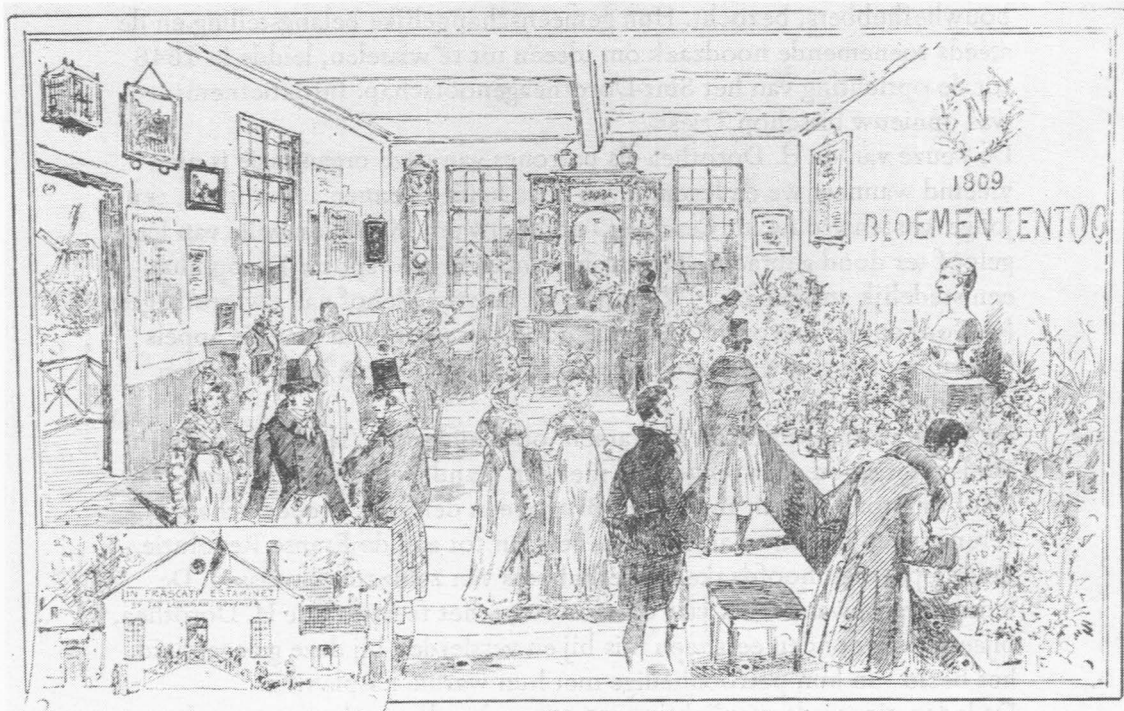
Ook de beroepsverenigingen vonden geen genade bij de machthebbers, en werden niet meer toegelaten.

Het H. Dorotheagenootschap werd bijgevolg eveneens ontbonden. Desondanks bleven de Gentse bloemenkwekers en -liefhebbers elkaars aanwezigheid zoeken.

Vooraf in de herbergen rond de Coupure, in de wijk van Ekkerghem, waar veel bloemisterijen gevestigd waren, kwamen ze regelmatig samen om de "zaken" te bespreken.

Frascati was hun voornaamste stamlokaal. Eén van de trouwe klanten was er Frans Van Cassel. Hij slaagde erin zijn vrienden te overtuigen van de noodzaak om, in navolging van hun Engelse collega's, ook periodische tentoonstellingen en wedstrijden voor bloemenkwekers en -liefhebbers te organiseren.

Hiervoor zou een nieuwe vereniging opgericht worden, met J. K. Van de Woestyne als voorzitter. Deze zou losser staan van het godsdienstige dan de H. Dorotheabroederschap, en ruimer zijn dan een beroepsvereniging, want ook liefhebbers werden als lid toegelaten. In feite kan deze "Société d'Agriculture et de Botanique" toch gezien worden als de voortzetting

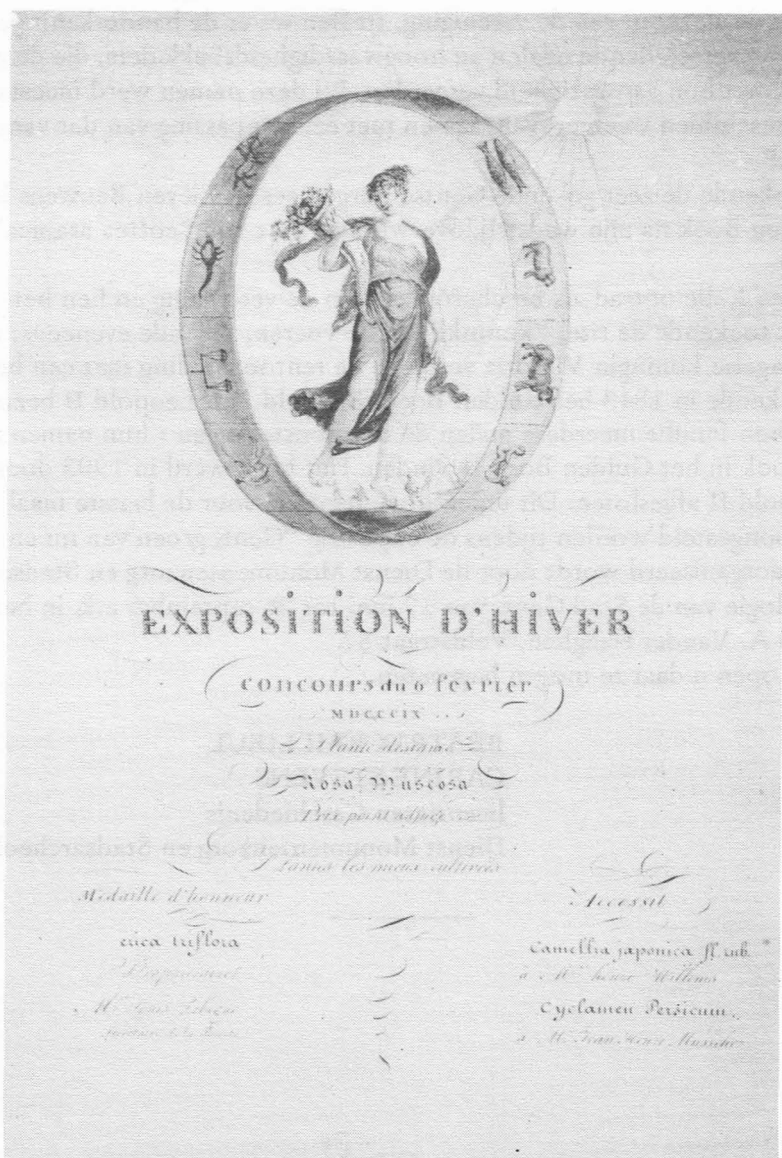
La première exposition de Frascati, à la quinquennale de 1808.

Afb. 2. Binnenzicht van de herberg "Frascati" ter gelegenheid van de eerste bloemententoonstelling (1809) naar gravure Stadsarchief Gent. (Foto Stadsarchief)

van het 17de eeuwse genootschap. Het Broederschap van de H. Dorothea kreeg in 1867 opnieuw vorm, maar werd bij het uitbreken van de eerste wereldoorlog opnieuw ontbonden. In 1939 werd het nogmaals ingesteld en kende tot op heden een nieuwe bloei met A. Haerens als voorzitter. Op 6 februari 1809, de feestdag van de H. Dorothea, werd de eerste tentoonstelling van de pas opgerichte vereniging geopend in de herberg Frascati: 50 planten werden er in de gelagzaal aan een enthousiast publiek getoond. Nadien werden ze er openbaar verkocht. De tweede expositie ging er door in juni van datzelfde jaar, en er was eveneens een groot succes.

Hier werd de basis gelegd voor de zo beroemde Gentse Floralieën die nu met zulk een grote bijval vijfjaarlijks door dezelfde Koninklijke Maatschappij voor Landbouw en Plantkunde worden ingericht.

Van meet af aan had het bestuur van de Maatschappij het initiatief genomen een Gulden Boek samen te stellen met de handtekeningen van de voornaamste bezoekers, juryleden en winnaars van de tentoonstellingen.

Afb. 3. De eerste bloemententoonstelling, 6 februari 1809.

naar het Gulden Boek KMLP

(Foto Dienst Monumentenzorg en Stadsarcheologie)

Het eerste boek werd gebruikt van 1809 tot 1903 en is nu nog bewaard bij de KMLP. Het werd in mooi rood leder ingebonden. Talrijke aquarellen verfraaiden het tot een uniek geheel. Dikwijls werden de godinnen Flora en Ceres voorgesteld. Bloemen en kinderen waren eveneens geliefde motieven.

Naast de statuten van de vereniging, treffen we er de handtekeningen aan van verschillende edelen en hoogwaardigheidsbekleders, die de exposities met hun aanwezigheid vereerden. Bij deze namen werd meestal hun wapenschilden weergegeven, samen met een aanpassing van dat van de KMLP.

Zo tekende de zeer gekende Gentse burgemeester Lieven Bauwens het Gulden Boek na zijn wedstrijdoverwinning met zijn "coffea arabica" in 1809.

Willem I, die optrad als beschermheer van de vereniging en hen het voorrecht toekende de titel "koninklijke" te voeren, tekende eveneens; ook de Engelse koningin Victoria vereerde de tentoonstelling met een bezoek en tekende in 1843 het Gulden Boek. Leopold I en Leopold II bezochten met hun familie meerdere malen de tentoonstellingen : hun namen zijn dan ook in het Gulden Boek te vinden. Het boek werd in 1903 door Leopold II afgesloten. Dit uniek document zal voor de laatste maal tentoongesteld worden tijdens de expositie "Gent, groen van nu en toen" die georganiseerd wordt door de Dienst Monumentenzorg en Stadsarcheologie van de Stad Gent, van 12 juni tot 26 september e.k. in het Museum A. Vander Haeghen, Veldstraat 82.

Wij hopen u daar te mogen begroeten.

BEATRIX BAILLIEUL
CARINE STEVENS
licentiaten Geschiedenis
Dienst Monumentenzorg en Stadsarcheologie

Bibliografie

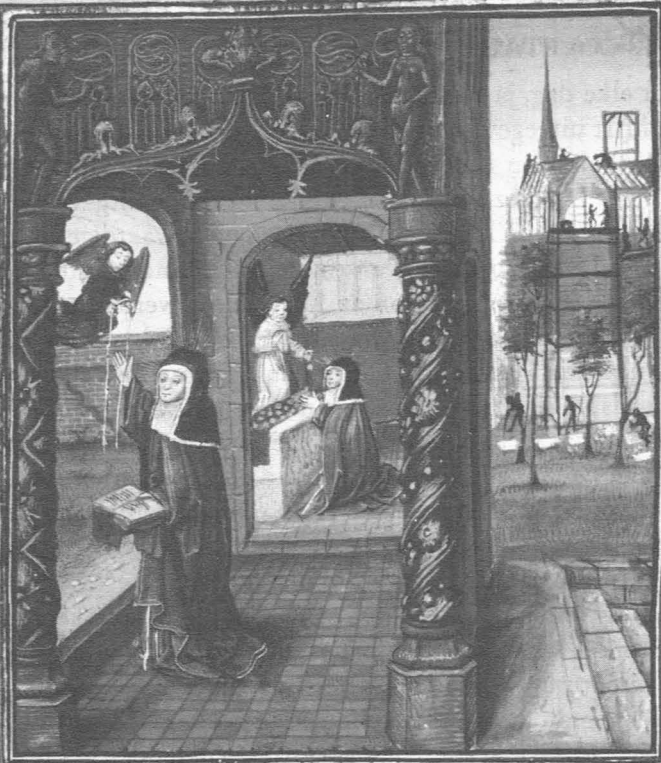
VITA SANCTAE COLETAE

Het gebeurt niet elke dag, ja, niet alle tien jaar, dat een in Gent bewaard verlucht handschrift uitgegeven wordt. Enkele jaren geleden gebeurde zo'n wonder dan toch, naar ik meen voor de eerste keer : Door de zorgen van Prof. Dr. A. Derolez kwam in 1968 de facsimile-uitgave tot stand van het vermaard LIBER FLORIDUS. Van deze merkwaardige *Bloemlezing*, "het oudste encyclopedisch werk in de Nederlanden ontstaan" (Derolez), geschreven in het begin van de 12de eeuw, werden tot in de 16de eeuw afschriften gemaakt. De overgebleven exemplaren kwamen terecht in Wolfenbüttel (Duitsland), Parijs, Chantilly en Douai, Genua, Den Haag. Een welsprekend bewijs dat we met een uitzonderlijk belangrijk meesterwerk te maken hebben. En dat geen enkele tak van de wetenschap onverlet laat. Niet alleen de dierenwereld en het plantenrijk komen aan bod, maar tevens de kosmografie, de aardrijkskunde, de familie-kunde, de geschiedenis. Zelfs degene die geen gebenedijd woord latijn verstaat geniet ten volle van de weergaloze illustraties.

In maart jl. mochten we het beleven dat men voor de tweede keer een binnen onze muren bewaard verlucht handschrift uitgaf. Om precies te zijn de talrijke miniaturen waarmee het versierd is. De tekst (gesteld in het Oudfrans) heeft men maar liefst achterwege gelaten. Terecht. De titel van het werk luidt : *Vita Sanctae Coletae* (Leven van de H. Coleta). Uitgevers : Lannoo, Tielt en E. J. Brill, Leiden. Verleenden hun medewerking tot de uitgave : C. van Corstanje O. F. M., die ons het leven van de heilige verhaalt (ze heette Nicolette Boellet, werd geboren te Corbie bij Amiens in 1381, stierf te Gent op 6 maart 1447), Y. Cazaux die het over de rol heeft die Coleta als geschiedkundig personage gespeeld heeft; J. Decavele die ons de schrijver van de Vita leert kennen : Pierre de Vaux; A. Derolez ten slotte die het materieel aspect van het manuscript behandelt : het perkament, het schrift, de initialen, de randversieringen, de miniaturen, de band. Aan deze Nederlandse teksten zijn – zeer wijze-lijk – integrale vertalingen toegevoegd in het Frans, het Duits, het Engels en het Spaans. Natuurlijk vergat men niet het geheel te vervolledigen met een chronologie van Coleta's leven.

In de loop van het laatste kwart eeuw kwamen hier en elders tientallen facsimile-uitgaven van verluchte handschriften, vooral getijdenboeken (livres d'heures) van de pers. Zonder uitzondering waarachtige kunstwerken. Ik denk aan een vijftal van die juwelen die ons min of meer aan het hart liggen. In chronologische volgorde :

a/ Les très riches heures du duc de Berry (1), Parijs, 1970. Verlucht door

Davant elle fust retournee de
la presence de nre saint pere
le pape Et quil eust par la
volente de dieu elle ignorate
instituee ⁊ ordonnee mere et
abbesse de la dce reformation elle fu t̄sdiligē
te et feruente de la vouloir mettre a executi
on Mais lanemy denfer aduersaire de tous

Pol Limburg en zijn broeders Jan en Herman. Na hun dood voltooid door Jean Colombe. Bewaard te Chantilly (Fr.);

b/ Het Getijdenboek voor Engelbert van Nassau, Het Spectrum, Utrecht en Antwerpen, 1971. Verlucht door de "Meester" van Maria van Bourgondië. Bewaard te Oxford (Eng.);

c/ Het Getijdenboek voor Maria van Bourgondië, die een groot gedeelte van haar leven in het Prinsenhof doorbracht, Het Spectrum, 1974. De miniaturist is onbekend. Nochtans wordt hij weleens vereenzelvigd met de Vlamingen Nicolas Spierinc of Simon Bening. bewaard te Wenen (Oost.);

d/ De Belles heures van Jean, duc de Berry, Het Spectrum, 1975. Verlucht door de gebroeders Limburg;

e/ Het Breviarium Grimani (2), Brussel, 1977. Verlucht door Simon Bening. Bewaard te Venetië (It.). Wie hoor ik daar zeggen dat Vlaams kunstwerk niet verzeild geraakt is in al de landen van Europa ?

Wat de versiering van onze VITA betreft missen die beslist het grandioze, het spectaculaire en de overvloed die al de opgenoemde getijdenboeken kenmerken. Nochtans dient aangestipt dat weinige "levens" zo royaal opgesmukt zijn als Coleta's biografie : 28 met prachtige randversieringen omlijste bladzijden (een ervan in onze uitgave gereproduceerd); 29 bladzijden versierd met een initiaal waaronder 6 gehistorieerde (alle 6 gereproduceerd); 25 halve bladzijden grote miniaturen (alle gereproduceerd). De eenvoudigste zowel als de meest gecompliceerde composities kunnen niet anders dan als juweeltjes gecalficieerd worden. Wat de miniaturen betreft zijn het "stuk voor stuk originele creaties, speciaal gemaakt voor de tekst van Pierre de Vaux, waarbij de (naamloos gebleven) kunstenaar niet, zoals bij andere teksten doorgaans het geval was, kon steunen op bestaande voorbeelden of op een traditionele iconografie". (Derolez) Uiteraard zullen zich weinigen aangetrokken gevoelen

EEN VAN DE MINIATUREN UIT DE VITA

Het gebeurde niet zelden dat de schilder in één enkele miniatuur twee (in ons geval drie) verschillende episoden van eenzelfde gebeurtenis voorstelt. Wat zeggen wil dat dezelfde personen tweemaal afgebeeld worden.

Op de hier gereproduceerde miniatuur (Vita blz. 215) zien we (links) hoe God door interventie van een engel aan Coleta een wit koord laat geworden. Door dat gebaar laat Hij verstaan hoezeer Hij Coleta's ijver waardeert betreffende de reformatie van de Clarissenorde, voor welks verwezenlijking zij zich zo ingespannen had. Om het oprichten van nieuwe kloosters mogelijk te maken zendt God een andere engel naar de Aarde (midden) beladen met goudstukken die deze neerlegt op een met een rode loper bedekte tafel. Hoe kloostergebouwen opgetrokken worden zien we rechts op de achtergrond.

NOTA : Wegens de met beeldhouwwerken zo mild versierde stenen pilaren stelt A. Derolez voor de anonyme schilder de naam te geven van *Meester met de Zuilen*. (Met toestemming van de Uitgever)

kennis te maken met de (Oudfranse) tekst van Pierre de Vaux. Bekruipt de lust hun wel die tekst te leren kennen, dan doen ze best U. d'Alençon "Les Vies de Ste Colette" ter hand te nemen of in de Koninklijke Bibliotheek (Brussel) een paar jaren ouder handschrift, nauwelijks geïllustreerd, dan het Gentse (Hs 10980) gaan raadplegen. Willen ze liever met de uit de Sint-Baafsabdij herkomstige Nederlandse vertaling kennis maken, dat ze dan naar de Universiteitsbibl. gaan waar ze bewaard wordt (Hs 520). Om tot onze VITA terug te keren : Toen de Universiteitsbibl. zich in 1966 voornam het LIBER FLORIDUS uit te geven sloeg ze bewust twee vliegen in een klap. 1° Het gehavend handschrift zou volledig gefotografeerd worden. Om dat te kunnen moesten de platten van de band verwijderd worden en het boekblok volledig losgemaakt. 2° Na afloop van die bewerkingen zou het volledig gerestaureerd worden. Wat allemaal in de beste voorwaarden gebeurde.

Identiek dezelfde bewerkingen onderging de VITA. Het was Mevr. Danhieux, co-lerares boekbinden aan de grafische afdeling van het Technisch Instituut I te Gent die het moeilijk en delicaat werk tot een goed einde wist te brengen alhoewel dit werk diende te gebeuren in het klooster van de Arme Klaren dat de eigenaar is van het handschrift. De zuster-overste van het klooster had namelijk geweigerd het boek uit te lenen. Zodat alles binnen de muren van het klooster diende te gebeuren. Nu mag de volledig herstelde VITA terug staan pronken te midden van nog andere manuscripten.

De G.T.-vrienden kunnen we slechts één goede raad geven : tracht zo vlug mogelijk met de VITA in contact te komen; die zal zeker in de openbare bibliotheken aanwezig zijn. Ze zullen de ontmoeting waarachtig niet beklagen.

M. V. W.

- (1) In de herfst 1983 bezorgt de Faksimile-Verlag Luzern een uitgave van het handschrift. Na verschijning zult u 12.000 Zwitserse frankjes (zowat 240.000 van de onze) dienen af te dokken. Bericht aan de liefhebbers.

Lodewijk De Vriese herdacht

Op 15 april jl., de dag waarop het precies 50 jaar geleden was dat Lodewijk De Vriese overleed, deed ik (in gedachten) wat zovelen vóór mij deden en voorzeker nog zullen doen, ik doorliep de Veldstraat van het Koophandeleplein tot de Korenmarkt, gewapend met een bandrecorder en een prima micro. Aan allen die ik tegenkwam vragend of ze ooit in hun leven horen spreken hadden van Lodewijk De Vriese. Behalve hier of daar, wanneer ik de hoerchance had een oud peetje aan de klap te krijgen, bezorgden al mijn geënquetteerden mij een fameuze ontgoocheling. “De Vriese ? Is dat geen coureur ?” – “De Vriese ? Die speelde in de Gantoise. Maar dat is lang geleden.” – “Ja, ja, dat was een Hollandse komiek.”

Alle gekheid op een stokje, ik interpelleerde enkele van mijn kennissen, weliswaar geen doorwinterde folkloristen. Geloof mij vrij, de uitslag was meer dan pover. Ontstellend.

Naar mijn gevoelen een nogal geldige reden om in een paar bladzijden die rasechte Gentenaar, die Strop uit één stuk, die volleerde kenner van de Gentse ziel en de Gentse tale, aan de jonge en minder jonge jonkheid voor te stellen.

Van Lodewijk Frans De Vriese (° Gent 8 okt. 1848 - † Gent 15 april 1932) kan niets anders gezegd worden dan dat hij van de wieg tot het graf een woelige geest geweest is, dat hij een bewogen bestaan gekend heeft en dat hij het schoolvoorbeeld geweest is van de onverbasterde, ongeëvenaarde, onverbeterlijke tapper van Gentse lollen. Op 15jarige leeftijd verliet hij de middelbare school om notarisklerk te worden. Niet voor eeuwig, want hij wist weldra een baan te bemachtigen in het Provinciaal Bestuur. Niet voor eeuwig, want nog voor 1875 stichtte hij een drukkerij-uitgeverij die uitsluitend weekbladen voortbracht. Ook kiesbladen – liberaal-vriendelijke, want onze drukker-uitgever was

een verwoed trekpaard van de Liberale Partij. Hoe satirischer ze waren hoe liever, zijn Dulle Griete, 1875, 1876, 1877 weten daarvan mee te spreken. Niet alleen tot dat drukken voelde hij zich geroepen, hij ontdekte, van jongsaf trouwens, dat hij bovendien een pen had die hij niet dikwijls hoefde te scherpen. Een pen die als vanzelf in woorden vermocht uit te drukken wat zijn oog waarnam, zijn oor opving, zijn hart en geest aanvoelden.

Kortom hij ontwikkelde zich tot de fijnzinnigste waarnemer, de speurende spectator die de kunst verstaat de massa opgedane indrukken in een pittige, luimige, als het paste boertige, maar immer gepatenteerde Gentse "tale" te boekstaven.

Wat u alleszins van onze Lode moet (her)lezen zijn zijn "Luimige Brokken, Schetsen uit het Vlaamsche Volksleven, 1870", zijn "Gentsche Spreekwoorden en Spreekwijzen, 1890, 1907, 1917", zijn "Een Wandelinksken in 't ronde van Gent, 1916", zijn "Onder de Wekkinge, Een reesem brokskens Gentsch leven voor 't Volk bijeengegaard, 1925, zijn "Onder de Draeke, Een tweede reesem brokskens Gentsch leven voor 't Volk bijeengegaard, 1928".

In 1920, sedert twee jaar met blindheid geslagen, werd hem zijn marmereen borstbeeld, een werk van Theo Soudeyns, aangeboden. Het kunstwerk heeft zijn plaats gekregen waar het werkelijk thuis hoort : in het Museum voor Volkskunde.

Wat zo goed als zeker weinigen weten is dat het Museum dat bezit dankt aan... Raad eens ! Aan Prof. De Keyser. Wat er met het beeld na De Vriese's dood (1932) gebeurd is weet ik niet. Gedurende 30 jaar sluimerde het waar wellicht weinigen het een goede dag konden wensen. Om trent 1960 zocht de Prof. mij op om mij ongeveer het volgende te zeggen : Over 14 dagen heeft er in de zaal van de "Cercle artistique et Littéraire" een veiling plaats van een keur van kunstwerken. O.a. wordt er een borstbeeld van Lodewijk De Vriese onder de hamer gebracht. Aangezien die man voor vrijwel iedereen een onbekende is zal het bod niet erg opgejaagd worden. Ik kan onmogelijk naar de veiling gaan. Wij moeten kost wat kost de hand op het marmer leggen. Ga er heen en breng het mee. Blijkt het dat de Bond niet voldoende bij kas is om het bedrag te betalen, het verschil zal ik wel bijpassen." Er werd inderdaad op het beeld niet geboden zodat de Bond (of de Bond plus de Prof.) aan een schappelijke prijs in het bezit kwam van Louis' karakteristieke kop. Lodewijk De Vriese werd zowel tijdens zijn lang leven als na zijn overlijden meer dan eens gehuldigd en meer dan eens herdacht. Graag zouden zijn talrijke vrienden zijn zeventigste verjaardag (1918) gevierd hebben door middel van het zoëven besproken borstbeeld. Hun wens kon pas twee jaar later in vervulling gaan. Het was de heer Paul Bergmans, hoofdbibliothecaris van de Universiteitsbibliotheek die de lofredede uitsprak, een

eer die niet de eerste de beste te beurt viel.

In 1930 zou Lodewijk op herdoens gehuldigd worden. Ditmaal waren het de Bond der Oostvlaamsche Folkloristen, het Stadsbestuur en een paar Gentse verenigingen die ter gelegenheid van De Vriese's benoeming tot ridder in de Kroonorde en van zijn tweeëntachtigste verjaardag te zijnen huize, (Krijgslaan 96) een intiem, maar zoveel te indrukwekkender huldebetoon op het getouw zetten.

In 1948 zou niet een huldiging maar een herdenking gehouden worden met name de herdenking van de honderdste verjaring van de geboorte van de onverbeterlijke Strop die de Bond der Oostvlaamsche Folkloristen maar niet vergeten kon. Zoals dat hoorde moest het een doorwinterde Gentse volkskundige en actief bondslid zijn. Frans de Coster, die liefdevol en eerbiediglijk het voorwerp van de herdenking op de hem eigen manier, dus piëteitsvol, uit het vergeelde vergeetboek te voorschijn haalde. De Coster deed meer dan praten : hij organiseerde in de hal van het Stadsarchief, waar inderdaad de plechtigheid plaats vond, een tentoonstelling die een verscheiden verzameling herinneringen aan de overledene te bewonderen liet. Een manifestatie waaraan Prof. Dr. R. Apers, hoofdbibliothecaris van de Universiteitsbibl. en stichtingslid van de Bond evenals De Vriese's dochter Bertha daadwerkelijk meewerkten. Natuurlijk had ook het borstbeeld zijn plaats middenin de talrijke documenten gekregen.

Men zegt dat alle goede dingen uit drie bestaan. Dat is een grove leugen want met dit geschrijf bewijzen we dat VIER dat goede getal is. Inderdaad zetten we, of liever zetten de G.T. Lodewijk Frans De Vriese voor de VIERDE keer op een vanzelfsprekend comfortabele "pieterstal". De gewaardeerde dode herdenken ? Dat kunnen we slechts op één adequate manier, één manier hem passend : hem gewoonweg aan het woord laten. Hem aldus in ons midden oproepend. Het was voor ons een harde dobber uit de talrijke uit zijn snedige pen gevloede Gentse geestigheden een verantwoorde keuze te doen. Uiteindelijk hebben we drie van aard zeer verschillend opstellen uitgekozen om door de lezer genoten, gesmaakt, gesnoept te worden : *Langs de Leie*, die Lodewijks liefde voor zijn heimat verraadte; *Hij had 't Lapke* en *Een scrupuleus Begijntje*, die beide druipen van 's mans sprankelende spirit en guitigheid.

M. VAN WESEMAEL

BIBLIOGRAFIE

Lodewijk De Vriese : Bio- en Bibliografische Studie met een keur uit zijn werken, O.V.Z. 1931.

Lodewijk De Vriese herdacht bij de 100ste verjaardag van zijne geboorte, O.V.Z. 1948.

Eigen documentatie.

LANGS DE LEIE (1)

Langs de Albertkaai (2) komen wij aan een nieuwe straat, de Riemstraat (3) gedoopt, die links naar de schilderachtige Patijntjesstraat leidt. Men spreekt ervan eerstdaags deze straat te verbreden, de oude bomen, die er 's zomers zulke weldoende schaduw geven, te doen verdwijnen, er, in een woord, een "moderne" straat van te maken. 't Ware spijtig genoeg ! (4) Wij trekken dus in de "Trianon", lief buitengoed, thans in "guinguette" herschappen, waar de kleinen mogen spelen en wentelen in het gras, terwijl de groten er allerlei spijzen en dranken kunnen vinden, aan een "civiel prijsken". Men eet er lekkere rijst- en fruittaarten.

Een weinig verfrist en uitgerust, zetten wij onze wandeltocht voort. Wij nemen nu de Patijntjesstraat, rechts, en komen, langs een ietwat hobbelige kasseiweg, aan 't oud-vermaarde "Patijntje", zo lieflijk gelegen aan de boorden van de Leie.

Evenals het "Sneppen", een weinig verder, is 't Patijntje, ondanks tijd en omstandigheden, recht gebleven en heeft het zijn "vogue" weten te behouden.

Nochtans, hoevele onzer gekende en gevierde, vroeger zo druk bezochte "guinguettes" zijn er, in de laatste jaren niet verdwenen ?

Spreek eens aan de Gentenaars van voor veertig, vijftig jaar, van "Het Motje", van "De Zwaan", van "Den Hulstenboom", buiten de Brugsepoort, van "Den Karpel", "Den Hazewind", "De Bruiloft", "De Zwaantjes", buiten de Keizerpoort, van "Het Maagdeken", buiten de Dampoort, van "Den Zwarten Hond" of "De Warande" te Gentbrugge, waar er op de vermaarde kermis van die gemeente, drie dagen lang gedanst en gesprongen werd, tot laat in de nacht. De lekkerbekken, de "smîrpien" wisten 't wel : al die oude guinguettes, en ook nog wel de thans bestaande, hadden ieder hare specialiteit.

"Het Strop", buiten de Heuvelpoort, sinds lange jaren verdwenen, was, voor honderd jaar, het "rendez-vous" van de "high-life" — de "fijne lui" zoals men in Holland zegt —. Men ging er "gebakken blieken" eten.

"Het Motje" op de steenweg van Gent naar Drongen, aan de Leie gelegen, was gekend voor zijn "waterzooi".

In "Den Hulstenboom", buiten de Brugsepoort, langs de weg naar Maria-kerke, at men een smakelijke "mus hespe".

Heden-ten-dage, kennen alle liefhebbers de "Matelotte" van het "Pavillon de la Lys" en de fijne "gerooste paling" uit de "Vledermuis" : ge riekt hem van verre !

Meestal deze guingetten zijn weg, weg gelijk weggevaagd.

Tekenen des tijds !

Nu is 't uit en amen, wij trekken naar huis.

Onderwege vraag ik aan mijn vriend : "En wat zegt ge van ons wande-

linksken in 't ronde van Gent ?”

Zijn antwoord is kort en welsprekend : “Wanneer herbeginnen wij ?” Tot hem, evenals tot de “geëerde” lezer, en tot de “vriendelijke” lezeres, zeg ik : “wij herbeginnen als ge wilt en waarheen ge wilt. Naar “’t Staaksken” te Mariakerke, naar “Den groenen Boomgaard” of “Het Heilig Huizeken” te Drongen, naar “Den Bierstal”, te Vinderhoute, of bij “Baasken Janssens”, in het “brughuis”, te Heusden, aan de Schelde. Gij hebt maar te kiezen. Alles herinnert ons daar aan het oude Gent. Dàr vinden wij alles terug waaraan de Gentenaar van den echten stempel prijs hecht : de Gentse sprake klinkt er oppermachtig, de bediening is er Gents, men kookt er de goede gezonde Gentse keuken en de drank is er overal van de oude Gentse “seeve”.

(1) Uit *Een Wandelinksken in 't ronde van Gent*

(2) Nu Gordunakaai

(3) Nu Roeispaanstraat

(4) Het jaar nadien was de gevreesde modernisatie een voldongen feit.

HIJ HAED 'T LAPKE (1)

In die tijd was graaf Karel de Kerchove – grootvader van de tegenwoordige gouverneur – burgemeester van onze goede stad Gent. Hij bekleedde dit ambt tot elks voldoening, tot in 1882, jaar van zijn overlijden. Naar loffelijk gebruik gaf hij alle jaren een groot bal in de zalen van de Franse comédie, wat veel verteer verwekte en de Gentse handel deed leven. Van tijd tot tijd gaf hij ook een groot diner ('n smeir, zoals men in Gent zegt), waarop allerlei hoge mannen geïnviteerd werden : politieke kopstukken, militaire overheden, de heren van 't paleis van Justitie, van de Universiteit, enz. Ook enige “gazelkrabbers” werden beurtelings uitgenodigd. Men moet met die mannen wel staan, men kan ze immers alle dagen nodig hebben.

En zo ontving op zekere keer onze vriend Napoleon Destanberg een invitatie. Hij was daar oprecht gelukkig over. Niet voor hem persoonlijk want hij was de nederigheid zelve, dat is gekend. Maar het was een eer voor zijn gazette, voor zijn “Stad Gent”, het dagblad waarin hij jaren lang in dicht en in on dicht, met zoveel talent de volksrechten verdedigde.

Toen hij echter vernam dat men op het diner van de burgemeester in grote tenue moest zijn : “En habit et en cravate blanche”, zat hij een beetje in neste. Want een habit bezat hij niet of had er nooit een bezeten. Hij liep jaar in jaar uit, in de zomer als in de winter, op hoogdag en op wekdag, altijd in hetzelfde kostuum complet, met 'n lange brede overjas er rond, de slappe hoed in de nek en de eiken wandelstok onder de arm; men kon hem zo uitschilderen. En zo werd hij geboetseerd, ten

voeten uit, door een van zijn vrienden, de verdienstelijke beeldhouwer Isidoor Dubrucq (2) al te vroeg aan de Kunst ontrukkt.

Dit beeld – een echt meesterstukje – werd op miraculeuze wijze teruggevonden in een nederig boerenhuis te Waarschoot, en door de vinder – gelukkiglijk een kenner – geschonken aan ons stedelijk Museum van Oudheden.

Het wordt daar zorgvuldig bewaard.....

Destanberg bezat dus geen habiet.

Hij krabde achter zijn oor en klaagde er over bij zijn vrienden der redactie.

Felix Boone, de hoofdredacteur van de gazette, een goede ziele, stelde hem gerust.

“Pol”, zei hij, “ge moet er nie mee inzitten. ’k Zal î mee plezier voor die dag mijn “staele penne” lenen. Z’es bijkans nog spek splinter nieuwe; ge zîlt gekleed zijn lijk ’ne fies (fils). ’k Ben wel een beetje grûuter en struiser of ge gij, maer ’t en steekt op geen andjuunpelle, daar ’n zal niemand op letten.”

Zo gezeid, zo gedaan.

Op de gestelde dag trok Destanberg naar het huis van de burgemeester, die op de Burgstraat woonde. Hij zwom letterlijk in het habiet van Felix Boone; de “flankaars” kwamen bijna tot aan zijn hielen.

Aldus toegetakeld werd hij ontvangen door de vrouw van de burgemeester, een zeer liefvallig mens, die voor ieder geïnviteerde een minzaam woord over had.

– Wel gekomen, Menheer Destanberg, zei ze met een vriendelijk knikje. Maar toen zij vervolgens onze vriend aandachtig bekeek van aan het hoofd tot aan de voeten, schoot zij in ’n grote lach.

– Wel, wel, Meneer Destanberg, sprak ze, uw pittaleirken is u een beetje op ’t wijdsta gemaakt.

Destanberg ’n was op zijn tonge niet gevallen.

Hij haed ’t lapke, en zijn antwoord was seffens gereed :

– Pardon mevrêwe, lachte hij, ge zîlt dâ nie meer zeggen aes e kik van tafel gae !

(1) lapke = tong : ij kan zijn lapke nie stilêwe (niet zwijgen); ’t komdal van dâ vuil lapke (kwaadzeggerij); ij êe ’n tonge van lijntsjes; ij êe de muile; ij ’n es op zijn tonge nie gevallen; ij geevden ’t stuk in d’hand.

(2) Dubrucq maakte niet alleen het praalgraf van Destanberg (1877; arduinen afgeknotte pyramide met wit marmeren portretmedaillon van de volksdichter), ook de monumenten van Emmanuel Spanoghe, Karel Onderaet, Pierre van Eenaeme, het echtpaar Louis Minard-Van Hoorebeke en de familie Carels dragen Dubrucq naam.

EEN SCRUPULEUS BEGIJNTJE

Geheel het begijnhof stond overende.

Het was een over en 't weer geloop zonder weerga : de begijntjes holden van 't een couvent naar 't andere.

Al de deurkens gingen standvastig open en toe. Het geleck 'nen oprechten bieënzworm.

Daar in het vreedzame begijnhof waar het gewoonlijk zo eenzaam en stil is als op een kerkhof, was het nu al leven en rumoer. Men kon er zich geen gedacht van geven. Wat mocht er toch wel gebeurd zijn ?

Al de begijntjes zagen er triestig, verbêwereerd uit, sommigen hadden tranen in heur ogen.

Zij spraken tot elkander al fluisterend, al vezelend.

Zij deden gebaren van ontsteltenis, van compassie.

Sommigen staken de handen wanhopig naar omhoge, anderen hoorde men klagen :

— Och Here ! och Here !

Het kerksken zat vol biddende maseurkens, paternosters, rozenkransen, schietgebedekens werden gelezen, kruiswegen werden gedaan, dikke keersen aan O.L.V. geofferd, bedevaarten naar Lourdes ondernomen.

Ja, wat mocht er toch eigenlijk wel gebeurd zijn ?

Iets schrikkelijks, iets onverwachts, iets ongewoons, iets dat de ergste gevolgen kon hebben.

Iets dat geheel het begijnhof 't onderste boven stelde.

De Eerwaardige Moeder-Euverste lag al negen dagen, negen volle dagen te bedde... met een verstoptheid ofte constipatie.

Zij jammerde, kermde, en klaagde om een stenen herte te doen breken.

De docteur van 't begijnhof werd geroepen. Er werden pillekens, poeierkens, purgeerfleskens genomen, "pinnekens" gezet : al boter aan de galg !

Niets verroerde, niets bougeerde.

Meneer de docteur, die nu twee keren en soms drie keren per dag de zieke kwam bezoeken, was t'einde raad.

De negende dag, toen niemendalle baatte en al die medicijnen zoveel hielpen als een plaaster op een houten been, kwam de docteur tot het besluit dat er "consult" moest gehouden worden.

Het was dus erg, zeer erg.

Een professor van de Universiteit die juist in de gebuurte woonde, een mens geconfijt in den Here, werd er bij geroepen.

De docteur van 't begijnhof explikeerde in 't lang en in 't breed, van naaldeken tot draadje, wat er al beproefd was om Moeder-Euverste te verlossen.

Daarna spraken de twee geleerde bollen lange tijd plechtig geheimzinnig te samen, en de conclusie was : er bestond maar één middel tot genezing :

Moeder-Euverste moest een lavement gezet worden.

Maar geen gewoon "lavement", ziet ge. Een "lavement" dat maar in de uiterste nood voorgeschreven wordt, ridder of mis.

Een "lavement" van zuiver zeepzop en zó heet als 'n mens het maar verdragen kan.

't Was pijnlijk, 't was lastig, maar — aux grands maux les grands remèdes — zoals de geleerde professeur zei.

Alleen op die manier kon Moeder-Euverste gesauveerd worden.

Al de begijntjes stonden in het couvent van maseur Ursula met kloppend herte op de uitslag van het "consult" te wachten.

Ze zagen Moeder-Euverste toch zo geerne. Het was zulk een braaf mens.

En toen meneer de docteur met het groot nieuws afkwam, haar verzekerde dat alles met de hulpe Gods goed zou aflopen, daalde er weer hope in haar maagdelijk herte.

De tranen werden afgedroogd. En velen dier geestelijke dochters liepen haastig naar het kerksken om te bidden en te smeken dat O.L.V. hare bede zou verhoren en Moeder-Euverste verlossen van alle pijn en smerten. Maseur Ursula, ene der oudste van de hoop, vroeg nu aan meneer de docteur wie er die operatie op zich zou nemen.

— Geen ziekendiensterigge, geen spinnesse, geen zwarte zuster, was het antwoord. Het is te delikaat. Meneer de professeur heeft mij wel op 't herte gedrukt, dat IK dat zelf moet doen en niemand anders dan ik.

Meest al de begijntjes, die precies van gisteren niet waren en in geen klein gerucht verschoten, vonden er geen graten in dat Meneer de docteur zich daarmede gelastte.

Maar een jong begijntje, maseur Cecilia, die maar onlangs geprofest was, en nog zo onschuldig als een kindeken pas van zijn moeder geboren, werd rood van schaamte.

Zij sloeg haar handen veur haar ogen toen zij er op dacht dat de Eerweerdige Moeder-Euverste de sekreetste delen van haar lichaam voor een mannenmens zou moeten bloot leggen.

De andere begijntjes lachten haar vierkantig uit.

Ze zeiden haar dat zulks alle dagen gebeurde, dat er daar geen kwaad in bestond, dat zulks docteurs-werk was.

Maar maseur Cecilia wilde geen reden verstaan.

Zij mompelde iets van onkuisheid, van zondigen tegen het zesde gebod, enz. Al met eens sprong zij recht. En zonder van "iets te gebaren" was zij de deur uit, de grote koer over, de straat op. Zij liep 'nen winkel binnen. Geen tien minuten nadien kwam zij terug met een vel gedrukt papier in haar hand.

Zij stak het blijgezind in de hoogte.

— Wat is dadde ? vroegen de begijntjes curieus-verwonderd.

— Dat is een "zeintje-wolle", de historie van Duimken, zei maseur Cecilia,

terwijl zij het blad op de tafel openlegde.

– En wâ wilde daar mee uitsteken ? vroeg men haar.

– Wij zullen dadde op Moeder-Euverste heur achterste plakken. Binst dâ Meneer de docteur heur een “lavement” zet, kan hij hem amuseren mee naar de “zeintjes” te kijken; hij ’n zal azuû geen slechte gedachten hên!!!!

(Uit *Onder de Wekkinge*)

Onze Gentse keukenrubriek (vervolg)

HARDE MASTELLEN ALS GENEESMIDDEL

Wanneer de kleine, bij erge hitte een beetje last kreeg met te goedgeefse darmen, waar kon men een beter geneesmiddel vinden om het zaakje “te stoppen” dan met een goed glas oude rode Bordeauxwijn met een “echte” goede harde mastelle er in gekookt, met een ferme lepel cristallisé-suiker in ? Onfeilbaar was ’t. Op conditie dat het een mastelle was van bij *haren* bakker, beweerde tante Mele. Strijdlustig had Keukenpiet het dadelijk over een :

SEDOTJE

Niets zo onfeilbaar voor kinderen, zwakke jongeren of in het sukkelstraatje geraakte oudjes, of een *sedotje*, betoogde Keukenpiet, en hij legde uit : een glas goed oud bier, daarin de dooier van een ei geklutst, een goede schep bruine (of meul-)suiker er in geroerd en ’s avonds als avondmaal warm opgediend met een harde mastelle “van bij mijnen bakker”. Een prima versterkende oude remedie, zo beweerde hij.

– “Warm opgediend !” riposteerde tante Mele.

– “Goed om het ei al te doen “kappelen”. Neen. Koud en goed fris, dat is een echt sedotje.

’t Zwaard was getrokken. De harde woorden botsten tegen elkander aan tot tante Mele “in een koleire” de opperste vernedering uitte aan het adres van Oude Keukenpiet : “maor wa verstand hêdde gij van gekookt eten, gij, die nog niet weet dat Waterzooi van kiekens – iedere man zijne veugel (en nie zijne vleugel) ’nen Gentsen plat es ?”.

Waarop Keukenpiet losbarste : “als gij het toch zo goed weet, ehwel vertel het zelve !”. Dat riep hij reeds met de deur in de hand, gereed om het strijdperk te verlaten, wat aan een vlucht geleek.

– “En goe weten !”. Zo nam tante Mele de strijdbijl op “en mee meer dan een recept !” En zo krijgen wij niet van Oude Keukenpiet maar van Tante Mele :

DE GENTSE WATERZOOI VAN KIEKENS (ELK ZIJNE VEUGEL)

Men neemt jonge graankieken (is dus in eerste aanleg een lenteschotel) in de helft gesneden (zodat het waarlijk is : iedere man zijnen halve veugel).

Van die kieken snijdt men eerst en vooral af : de kop – vooral met de kam –, de hals, het hart, de lever, de gepelde maag en de poten. Dit alles na flink gespoeld en gekuist te zijn komt terecht in een goede ouderwetse kastrol van grootmoeder, wordt goed overdekt met *koud* water; daarbij voegt men de kruim van een snee brood, het wit van een selder, het wit van twee poreien, een ajuin, een laurierblad, goed peper en zout, en vooral twee of drie peterseliewortels. Het is vooral de peterselie die in het geheel moet doorsmaken, juist als bij de waterzooi van vis. Deze hoeveelheden zijn min of meer voor één treffelijk kieken voorzien.

Men neemt jonge graankieken...

Men laat dit “bouillon” heel langzaam in de kook komen, en dan maar “bronselen” gedurende drie uren. De langzame kook is als het stoven voor de Gentse stoverij en het koken van de Gentse Hutsepot de deugd van het gerecht. Volgt nu het doorsteken van het geheel door een fijne zeef. De nu bekomen smaakvolle

potage wordt weer in de kook gebracht en daarin laat men nu de kieken gaar komen : twintig à dertig minuten zijn daartoe voldoende naar gelang de ouderdom van het kieken.

Enkele minuten vóór het opdienen (een vijftal) wordt daar nu nog een flink stuk boter bijgevoegd, en het geheel wordt warm opgediend met goedgeboterde sneedjes brood !

Met een zekere neerkijkende halfvernederende blik voegde tante Mele er nog bij :

De moderne tijd met zijn tegemoetkoming voor gemakzuchtige of tijdsparende dametjes zal ook opgeven dat men het bouillon kan bekomen door een twintigtal minuten koken in een nieuwerwetse kastrol met drukking en het doorsteken kan gebeuren door een “passe-vite” (de ultra-moderne vrouw van mijn loodgieter spreekt van haren “rase-vite”), maar voor mijn hart (dixit tante Mele) vian de oude goede soepketel van mijn “gruutse”.

En nu smakelijk eten.

REACTIE

Niet schrikken, lieve lezeressen en achtbare lezers, wij zijn hoegenaamd niet zinnens ons op het hellend vlak van de politiek te begeven; het woord reactie geldt alleen om te spreken over de opmerkingen ofte bemerkings die onze voorgaande rubriek, gij weet wel : iedere man zijne veugel, teweeg bracht, zodat ik best natuurlijk had geschreven : reacties. De eerste kwam (moet ik het zeggen ?) van Keukenpiet zelf : 't was een slim voorwendsel om weer binnen te geraken na zijn weinig roemrijke uittocht van vorige maal. Zijn opmerking (en zij is niet ongegrond) is dat in ieder spijshuis dat zichzelf respecteert, de waterzooi van kiekens niet met brood wordt opgediend, maar wel met enkele niet te grote gewoon gekookte en afgegoten (de Gentenaar zegt overgoten) aardappels (in keukenboekterm "pommes nature" genoemd). Dit schijnt zeer logisch als men denkt dat waterzooi een feestdis is en in vroeger tijden, meer dan nu de aardappel het (vullend) hoofdelement van voeding van de volksmens uitmaakte.

Maar Palmares moet heel wat gelezen worden en zeker invloed hebben bij de mensen. Ik geloof dat de helft van de dames uit mijn gebuurte de week na het verschijnen van Palmares waterzooi van kiekens bereid hebben. En 't was wie bij de poeldenier of in de "zelfbedieningswinkel" uit de gebuurte het meest zijn eigen "plat" zou opgehemeld hebben, met een finesse van zus of een verbetering van zo. Zelfs fijne beschuitjes en room van melk kwamen er bij te pas. Nu, elk zijn meug, en wij geven vóór alles de ouderwetse (volks)-keuken weer.

't Was de gelegenheid om oude Keukenpiet nu eens het recept te laten geven van :

(wordt vervolgd)

Vraag en antwoord

In verband met de 2 ongelijke torens aan de hoofdingang van de St-Jacobskerk, ontvingen wij van de Heer Rudy Van Elslande het volgend antwoord :

Wat uw vraag betreft in het tijdschrift wil ik u wel inlichten in verband met de stijlkenmerken en waarschijnlijk valt ook daar het verschil te zoeken.

Voor het eerst wil ik opmerken, dat het hoofdportaal tijdens de restauratie tussen 1870-1906 o.l.v. A. Van Assche een neo-gotisch uitzicht kreeg en niet de oorspronkelijke 12de eeuwse vormgeving. De twee west-torens, nadat ze ontdaan waren van hun 18de eeuwse plamuurlaag, bleven tijdens de restauratie hun oorspronkelijk uitzicht behouden, met uitzondering van de mijterbogige afwerking bovenaan de blindnissen. De linker-westtoren heeft een (gerestaureerde) bekroning zoals we deze aantreffen bij de romaanse kerken in Normandië. De vorm van de toren (en de oorspronkelijke kerk) werd sterk beïnvloed door de Doornikse kathedraal. Vanuit Doornik kwam ook de hardsteen, die men daar in de steengroeve op maat kapte. Het was verstaanbaar dat veel ornamentiek bij de gebouwen niet te pas kwam. De stenen werden vervoerd langs de Schelde. De vorm van de spits is dus volledig aangepast bij de 12de e. vormgeving van deze toren.

De bekroning van de rechter-westtoren is niet opgetrokken in Doornikse hardsteen, maar in Balegemse zandsteen. Deze zandsteen werd in blok-vorm vervoerd naar haar bestemming waar ze gekapt werd. Daar zandsteen zich veel gemakkelijker laat bewerken, gaf dit aanleiding tot een verdere detaillering in de versiering. Het verschil tussen hardsteen en ledesteen is duidelijk op te merken aan de kleur van de materie. Zandsteen wierf men aan in de 15de eeuw en is kenmerkend voor de Brabantse-gotiek. De vormgeving van deze bekroning is authentiek. In de 15de e. breidde men ook het koor uit met een kooromgang en transkapellen. Was de toren in de 15de e. onafgewerkt of vernield (brand) of heeft men enkel deze toren bekroning aangepast aan de nieuwe smaak (wat zeer onwaarschijnlijk is) ?

Het verschil tussen de 2 torens is, dat de linkse de oorspronkelijke vormgeving behouden heeft (12de e.), terwijl de andere een vormgeving heeft die kenmerkend is voor de 15de eeuw.

Mevrouw Hilaire Dewulf speelde ons een tekst door van Kervyn de Volkaersbeke, daterend van 1864-1865.

De origine van deze tekst is ons niet duidelijk. Hij komt alleszins niet uit

het gekend werk "Les Eglises de Gand", maar werd geschreven 7 jaar na het verschijnen van dit boek.

Links staat de originele Franse tekst, rechts staat een Vlaamse vertaling. Uit deze tekst laten wij enkele uittreksels volgen zonder iets te veranderen aan de spelling. Wij gunnen onze lezers het plezier kennis te nemen van de manier waarop de Nederduitse taal hier bedreven werd meer dan honderd jaar geleden.

"Kan men nauwkeurig den tijd bepalen toen deze kerk opgetrokken werd? Geenszins, en het gezegde des ridders Diericx in het begin dezer eeuw, dat men nooit den tijd des stichting zouden kunnen vaststellen, is nog niet gelogenstraft. In 1858 zegden wy ook dat het eerste ontstaen dezer kerk ons een geheim gebleven was, en men mag er byvoegen dat tot hedendaegs den sluijer die het bedekt voor niemand is opgeheven. Het is door den stijl des gebouws en den bouwtrant eeniger der oudste deelen, dat het mogelijk is het tijdvak der stichting vast te stellen." Verder nog: "Nochtans levert Sinte Jacobskerk, zooals zy heden bestaet, nog schoone gedeelten van romaenschen bouwtrant, in de ondermuren van den middentoren en in de twee torens, die den voorgevel bezetten, vooral in dien ter rechter zyde der deur. De geleerde oudheidkundige Schayes schrijft als volgt in het werk *Mémoire sur l'architecture ogivale en Belgique* :

Sinte-Jacobskerk behoorde oorspronkelijk, even als Sint Nicolaeskerk, tot den overgangsstijl, maer uitgezonderd de toren en eenige overblijfselen des ouden voorgevels, heeft het uitwendige dezer kerk zynen eersten bouwtrant verloren.

Ter beide zyden der groote deur, ryzen nog twee romaensche torentjes; het een met een dak in vier vlakken gedekt, het andere met een spitse naelde, die met haken omzoomd is.

Dezelfde schryver, na nogmaels deze kerk onderzocht te hebben, zegt dat hy de zekerheid heeft bekomen dat zy oorspronkelijk in den romaenschen stijl was opgetrokken.

De rechte toren des voorgevels — schryft hy — had langs elke zyde vijf vensters in ronde bogen, heden toegemetst, boven welke nog drie breedere romaensche vensters bestonden, door een kolonnetje in twee verdeeld. Aen de vensters des linken torens bemerkt men slechts een valschen schijn van ogieven.

By ene eerste aenschouwing heeft M. Schayes gedacht dat een der oudste torens des voorgevels niet hooger dan in het overgangstijdvak mogt geplaetst worden; maar verscheidene jaren later, na een grondig onderzoek, bekent hy dat hare stichting inderdaed opklimt tot het romaensch-bizantijnsche tijdvak, gedurende welcke tijdruimte die grootsche basilieken oprezen, verhevene gestichten, waarvan de domkerk te Dornik ons het

schoonste toonbeeld levert.”

Wij danken oprecht de Heer Van Elslande en Mevrouw Dewulf voor hun interessante bijdrage, maar... blijven nog steeds met volgende vragen zitten :

Bestond de ongelijkheid tussen de 2 torens reeds in de 12e eeuw ? Zo ja, waarom ?

Zijn er iconografische documenten bekend waarop de St-Jacobskerk afgebeeld staat met 2 gelijkvormige westtorens ?

Vraag van de Heer G. Walraedt.

Sedert het vernieuwen van de spits van het Belfort heeft men de vier torenwachters op prachtige wijze heraldisch geschilderd, en dit is nu juist mijn vraag : “Welk is de betekenis van ieder der vier ?” Ik heb de vraag gesteld op het Bureau voor Toerisme waar men mij, na zoeken, verwezen heeft naar de Lakenhalle. Niemand kon mij een geldige uitleg geven, sterker nog, ze wisten niet dat de vier wachters verschillend voorgesteld zijn. Ik ben er zeker van dat het hier niet gaat om een loutere versiering, maar de uitvoering van de Heraldiek der wachters gesteund is op documentatie. Misschien kan iemand daar meer over vertellen ?

Tweede vraag van de Heer Walraedt :

Ik zou in de mate van het mogelijke de beschrijving willen bekomen van de details van het Huis der Metselaars op de Graslei, in het bijzonder het opschrift (In) Den Engel en de vier personages welke daarboven zijn afgebeeld.

OPROEP AAN ONZE LEZERS

Om te kunnen voldoen, aan de talrijke vragen naar oude nummers van ons tijdschrift ‘Ghendtsche Tydinghen’, doen wij beroep op uw medewerking, om afstand te doen van nummers of jaargangen die niet meer worden gebruikt.

Een overeen te komen vergoeding, voor deze vriendendienst, kan desnoods overwogen worden.

De inlevering gebeurt op het Documentatiecentrum (Convent Engelbertus, Groot Begijnhof huis nr. 46, Sint-Amandsberg) alle zondagen, van 10 tot 12 u.

Het DC. is gesloten op feestdagen en in de maanden juli en augustus. Wij danken u vooraf voor uw geste.

De bibliothecaresse,
mevr. Van Geluwe-Eggermont A.

Tentoonstelling Leon Sarteel

Ieder jaar organiseert de “Dienst Culturele Animatie” van de Stad Gent een grote retrospectieve kunsttentoonstelling waarbij de schijnwerper gericht wordt op artiesten van eigen bodem.

“Moeder en twee kinderen” van Leon Sarteel (Foto G. Van Damme)

Deze Dienst was dit jaar bijzonder goed geïnspireerd in haar keuze, zij het dan ook dat deze keuze wel zeer voor de hand lag : Leon Sarteel, een van onze knapste beeldhouwers die 100 jaar geleden te Gent geboren werd en 40 jaar geleden alhier vrij plots overleed. Ook de plaats van deze tentoonstelling is goed gekozen : het Kasteel Borluut te St-Denijs-Westrem.

In 1915 kreeg hij immers opdracht om voor dit kasteel 2 levensgrote beelden te maken in Franse steen, Flora en Pomona voorstellend. Zij bevinden zich nog steeds op de pui aan de voorgevel van het kasteel. Sarteel heeft trouwens verschillende jaren in St-Denijs-Westrem gewoond. Deze tentoonstelling, die zeker de

moeite waard zal zijn, zal doorgaan van 16 oktober tot 14 november 1982.

Voor meer details over het leven en werk van deze – ten onrechte – te weinig bekende kunstenaar, verwijzen wij naar het artikeltje dat verscheen in “Ghendtsche Tydinghen” – 1979 – N° 6 – p. 341-343.

De foto van het beeldhouwwerk “Moeder en twee kinderen” komt niet voor in de catalogus die zal uitgegeven worden ter gelegenheid van deze tentoonstelling. Zij is een beetje een primeur voor “Gh. Tyd.”

Zij werd zeer bereidwillig ter onzer beschikking gesteld door de dochters van Leon Sarteel die wij hier graag van harte danken.

H. C.

Lezers schrijven ons

Verschillende lezers hebben gereageerd op het artikel van de Heer Lode Hoste over de "Gentse Garde-Civiek".

Daar zijn wij zeer blij mee. Het is goed dat onze lezers ons schrijven. Dit is een vorm van actieve medewerking waar iedereen van profiteert.

De som van kennis die onze leden bezitten over het Gent, laat ons maar zeggen van de laatste honderd jaar, is waarlijk ongelooflijk. Dat hebben wij al vele malen kunnen merken in gesprekken die wij met hen hadden. Maar de meesten beperken er zich toe deze kennis te bezitten... Deze gaat dan reddeloos en voor altijd verloren met hun verdwijnen. Slechts weinigen kunnen de inertie overwinnen om iets daarover op papier (of magnetische band) te zetten.

Wij zouden ons bijzonder gelukkig achten mochten onze leden de gewoonte kunnen aannemen ons regelmatig te schrijven om hun herinneringen mede te delen over Gentse personen, verenigingen, toestanden, enz. enz. Dat men niet te vlug denke dat dit details zijn zonder veel belang. De "petite histoire" is altijd veel boeiender dan "la grande" en geeft ons meestal een zuiverder beeld van de werkelijkheid. Eventuele correcties of aanvullingen op artikels zijn altijd uiterst welkom (niet het minst voor de auteur van het artikel).

Maar daar moet het vanzelfsprekend niet toe beperkt blijven. "Ghendtsche Tydinghen" is het orgaan van AL onze leden en het zou goed zijn dat dit duidelijk tot uiting komt in de inhoud van ons blad. Wij hopen dus dat "Lezers schrijven ons" een vaste rubriek moge worden in "Gh. T."

Van Ir. Francis Leys ontvingen wij het volgende schrijven :

In het laatste nummer van GH. Tyd. van 15/5/82 las ik met belang en plezier het artikel van heer Hoste over de "Garde Civique". Het deed bij mij vele herinneringen herleven. Het is daarom dat ik verwonderd ben bij het lezen van het einde van zijn relaas, blz. 124.. hij zegt : "Toen in 1914 de oorlog uitbrak was de garde civique volledig uitgerangeerd. Ze behoorden tot de Geschiedenis". Hier is de documentatie van Heer Hoste zeker ontbrekend. Ik ben geboren in 1903 en tot 1914 heb ik zeer goed gardes-civiques gekend.

Alhoewel ik nog zo jong was heb ik vele herinneringen. Mijn vader was garde-civique zonder graad. Ik heb hem menige zondagen "in tenue" zien vertrekken voor de oefeningen. Hij was er nooit gaarne bij.

Ik weet nog dat hij werd opgeroepen wanneer er stakingen waren en ik heb hem nog "pistolets" gebracht in de koer van de fabriek de Hemptinne

in de Keizer Karelstraat, waar hij met al zijn makkers zijn soep aan het eten was met als tafel de opgestapelde kolenblokken.

In 1914 werden de gardes-civiques opgeroepen en moesten zij wachten verzekeren.

Gedurende een nacht heeft zelf een garde-civique, op wacht aan het Feestpaleis in het park, geschoten en de kogel kwam terecht in een der salonvensters van mijn huis Leopoldlaan en een eiken buffet werd geschonden door de kogel die in de muur terecht kwam.

Mijn vader deed de wacht op het goederenstation van Merelbeke. Problemen ontstonden met de Duitse invaller.

Ze zegden dat de gardes-civiques "francs-tireurs" waren en geen soldaten. Ik denk dat in zekere steden zelf daardoor echte drama's ontstonden — in vele gevallen werden de gardes-civiques in voorposten aan de verdediging toegevoegd.

Is het monument op de weg Gent-Aalst te Erembodegem (1) rechtover de oude molen niet geplaatst in nagedachtenis van een oorlogsfeit met gardes-civiques ?

Ik weet dat mijn schoonvader — Dr Georges Leboucq, ook garde-civique, in een geval betrokken werd bij een verdediging aan de Leie te Winkel St Kruis (2)

De gardes-civiques bij de aankomst der Duitschers in 1914 moesten natuurlijk hun wapens afgeven en uniformen doen verdwijnen.

Gezien ik nog geen elf jaar was in 1914 bij het uitbreken van de oorlog heb ik natuurlijk maar enkele, maar zeer duidelijke herinneringen.

P.S. Zonder zeker te zijn denk ik dat er gardes-civiques in bevolen dienst als slachtoffer zijn gevallen onder de duitse kogels gedurende de gevechten van augustus en september 1914. Dan hebben deze zeker recht op een plaats in de geschiedenis.

NOTA'S VAN G. HEBBELYNCK

(1) Lees Oordegem

(2) Waarschijnlijk St.-Eloois-Winkel

Ook de heer Léopold Eliat heeft ingehaakt op hetzelfde artikel. Hij schrijft ons :

"Uw artikel over de "Garde-Civiek" heeft mij geamuseerd en geïnteresseerd. Mag ik u in dit verband melden dat, vóór de oorlog van 14-18, de Gentse "gardes-civiques" gingen oefenen op het Casinoplein ? Alhoewel wij toen nog zeer jong waren, beleefden mijn broers, mijn zuster en ikzelf veel plezier bij het gadeslaan ervan.

Destemeer omdat er onder hen verschillende gekende Gentenaars waren, zoals bvb. de boekhandelaar Mr. Van Goethem, die wij goed kenden omdat wij bij hem onze klassieke boeken gingen kopen.

Er waren nog vele anderen aan wie wij – vanuit het venster van onze woning – met de hand “bonjourkes” toezwaaiden, maar wegens mijn leeftijd op dit ogenblik en het feit dat het 70 jaar geleden is, kan ik mij spijtig genoeg de namen niet herinneren.

Werd de “Garde-Civique” in 1914 niet ingelijfd bij het leger en werd zij niet belast met de verdediging van Gent toen de Duitsers de stad naderden ?”

Van Dr. Paul Huys ontvingen wij volgend schrijven :

In ons artikel “Over rosmolens en burenhinder” (“Ghendtsche Tydinghen” van 15 mei 1982, 11e jrg. 1982, blz. 128-129) hadden wij enige moeite met een juist begrip van de volgende passus : “alwaer wij bevonden hebben jegens denzelven gemeenen separatiemuur *eenige lackaerissen* van eenen Mercurius wijnckel”. De direkt voor de hand liggende verklaring, nl. “lacarisse” of “lacrisse” = zoethout, kalissehout (een wortelachtige plant) bleek nochtans geen bevredigende oplossing te bieden. Natuurlijk niet...

We hadden moeten denken aan een ander woord dat oudere Gentenaars nog kennen, nl. lokarissen, waarmee de rekken of “rayons” van een winkelinstallatie aangeduid worden (zie het *Gents Woordenboek* van L. Lievevrouw-Coopman, herdr. 1974, dl. 2, blz. 801 s.v. lokaarze = vakkenkast, lokaris; zie ook het *Middelnerlands Woordenboek* van Verwijs en Verdam, dl. 4, blz. 740 s.v. lokaris = gesloten kastje, naar Oudfr. locaire, uit Mlat. locarius of locarium).

We danken de heer Jules Waeri, die ons op de juiste betekenis opmerkzaam maakte.

Aanwinsten 1982 Documentatiecentrum (vervolg)

SYSTEMATISCHE INDELING

Overzicht der rubrieken

- B België
- G Gent
- H Geschiedenis
- O Oost-Vlaanderen
- SA Sint-Amandsberg
- 9 Localia

Letters en cijfers op het einde van de regel geven de standplaats aan in de rekken.

- B Landry G-de Verrewaere G
 - Histoire secrète de la Flandre et de l'Artois B 33/11
 - Deleu J e.a.
 - Frans Vlaanderen B 33/12
- E Ministerie van Openbare werken-Waterwegen
 - Dienst stroomgebied Schelde E 16 E 1
- G Gemeenteblad
 - Laatste dagen Duitse bezetting Gent G 2 D 11
 - Hugaerts F
 - Het Volk 1891-1981 G 2 H 6
 - Monsaert J
 - Renovatieprojekt Prinsenhofbuurt G 3 B 10-2
 - Stad Gent
 - Herwaarderingsgebied G 3 B 10-3
 - Boerjan G
 - Beluiken Brugse Poort G 3 B 10-4
 - Stad Gent
 - Herwaarderingsprojekt Patershol G 3 B 10-5
 - Sint-Pauluskerk
 - Jubelboek 1931-1981 G 7 S 1
 - Plantentuin Hoogsschool Gent
 - Lijst zaden ingeogst in 1910 en in ruiling aangeboden G 8 H 1
 - Coetsier L
 - Problemen bevolking universitair en middelbaar onderwijs G 8 I 2

Bracke S	
Van Duyse Prudens J-M	SA 7 V.D.U. 4
T Stevens A	
Leidraad bij straatnaamgeving en -wijziging + appendix
door M. Gysseling	T-7/7
V Tielemans E-Top S	
Gids centrum Vlaamse volkscultuur	V 1 C 7
Centrum Vlaamse Volkscultuur	
C.V.V. Kroniek mededelingen	V 1 C 8
Goeminne L-Weemaes F	
Struktuur en terminologie grafelijke windmolens Hulst
14e eeuw	V 3 C 12-1
Goeminne L	
Herstellingen grafelijke windmolen Rupelmonde in 14e
eeuw	V 3 C 13
Molenecho's	
Tweemaandelijks orgaan van 'Molenzorg'	V 3 C 11
Ballegeer J-Braems J-P	
Vlas-Kant en spellewerksters – oude prentkaarten	V 6 B 21
De fil en aiguille	
Guide hebdomadaire couture, coupe, tricot et techni-
ques d'aiguilles	V 6 B 22
J.V.K.A. Gent 1934	
Studentenliederboek	V 16 B 42
Vanmoerkerke J	
Mesolithicum te Memdonk	902/2-1
Poelman R	
Oostakker in de 20e eeuw	904/1-5
Vanhee J-Rogiers G	
Chiro Lourdes 35 jaar	904/28 B 1
De Vuyst M	
Zele zoals vroeger	914/2-3
Ghysens J-Tas F	
Aalst in Vlaanderen	930/3-1
Gemeentebestuur Horebeke	
Abraham Hans gedenkboek – 1882-1982	967/5 HAN 10
Steegers W	
Geslachtslijst Seraphinus J. Piessens (1809-1870)	990/5-16
Genealogische schets familie De Pauw te Eeklo in de
XVIIIe eeuw	990/5-17
Geslachtslijst van Adolphus P. Steegers	990/5-18
De Paepe J	
Heerlijk Watervliet	9988/2-1

AANVULLENDE LEDENLIJST

- 1862. Hakowski D. Aloïs Joosstraat 38 9000 Gent
- 1863. Vandegheuchte M. Engelstraat 52 9110 Gent (Sint-Amandsberg)
- 1864. De Vos H. Eikenlaan 23 9120 Destelbergen
- 1865. Beernaerts J. M. Heidestraat 2 9230 Melle
- 1866. Van Hecke A. Riemesteenweg 139 9068 Ertvelde
- 1867. De Clercq R. Makelaarstraat 8 9000 Gent
- 1868. Comhaire A. Ahornlaan 14 9910 Gent (Mariakerke)
- 1869. Van der Schueren De Pintelaan 57 9000 Gent
- 1870. De Groeve J. Sint-Pietersnieuwstraat 220-K202- 9000 Gent
- 1871. De Jonghe D. Eeklostraat 212 9910 Mariakerke (Gent)
- 1872. Mw Remue J. Centrumplein 76 9218 Ledeborg (Gent)
- 1873. Gistelinck D. M. Koningin Astridlaan 195 9000 Gent
- 1874. Ryserhove A. Kloosterstraat 46 9890 Knesselare
- 1875. Franckx B. Generaal Gratrystraat 94 1040 Brussel
- 1876. Willems A. Paul de Smet de Nayerplein 21 9000 Gent
- 1877. De Jaegher F. Sint-Pietersstraat 26 9000 Gent
- 1878. Coppejans R. Ankerslaan 53 9219 Gentbrugge (Gent)
- 1879. Rohan R. Désiré Mercierlaan 34 9219 Gentbrugge (Gent)
- 1880. Maes R. Klapstraat 33 9831 Sint-Martens-Latem
- 1881. Peters Hippoliet Persoonsstraat 78 9219 Gentbrugge (Gent)
- 1882. Segers W. Schepen Napoleon De Meyerstraat 12 9060 Zelzate
- 1883. Mw Vermeersch N. Jacob van Arteveldestraat 25 9219 Gentbrugge (Gent)
- 1884. Mw Berglund-De Feyter Rijsenbergstraat 60 9000 Gent
- 1885. Verbeke A. Krijgsgasthuisstraat 156 9000 Gent
- 1886. Bertrand J. Parkietenlaan 10 8500 Kortrijk
- 1887. Trivier L. Jos Verdegemstraat 109 9110 Sint-Amandsberg (Gent)
- 1888. E. Z. Van Kerrebroeck M. Reep 4 9000 Gent
- 1889. Vervenne L. Machelenstraat 12 9770 Kruishoutem